

Трубач Лука

(Из „Лірича једнога редова“)

Та се и сада врло често сећам малог Луке трубача.

Са свим јасно стоји преда мном његова појава, нежна слика младића од 23 године са свежим и од сунца јако нагорелим лицем, са плавом кратко ошишаном косом онако „по војнички“ и великим мрким очима, у којима се увек огледала нека притајена стидљива радост која као да није имала смелости да изиђе из свога скровишта.

Знам га још из раније кад је код нас служио. Благ, тих и миран као јагње, а чистунац као девојка. Није тај знао да се наљути, још мање да понесује што гадно и ружно. А вредан је био као мрав; на њ си се могао поуздати у ноћи као и на дану. Ако пође кудгод, он се, онако мали, још више погне у напред, сјањи се за половину и од целе прилике видиш само ноге, како журно промићу једна поред друге. Нарочито је стоку умео пазити. За њега је она била неки нови, само њему познати свет, с којим је он разговарао; с њоме се као дете какво радовао и бивао тако исто тужан и жалостан, ако код ње штогод не би било на своме месту. Пошљи га за стоком и онда певај. У вече је све као што треба: и коњи отимарени и назобљени, и краве помужене и у својој стаји, и овце нахрањене, и тор пометен.

Такав је био у сваком послу; таква га затекох и у војсци. Остао је онако исто тих и скроман, повучен и више за себе, па ипак у целој чети не беше војника кога бисмо више волели и официри и војници. Видех га у старом и похабаном, за њега сувише широком копорану, са тако исто широким и излизаним чакширама, у којима се потпуно губио и ход му био нешто тромији, спорији... „Без мере, знаш већ!...“ рече ми, здравећи се са мном. Али му румен намах изби на опаљене образе и очи погледаше несмело и стидљиво у страну. Хтео је, разуме се, да се оправда, и ако смо сви ми носили онда неке ужасно широке копоране и у њима изгледали као они имитовани војници, на којима смо изводили борбу ножем.....

Бејаху настале ужасне врућине. Жега је отпочињала рано из јутра, са самим сунчевим рођајем, без онога поступнога прелаза прохладне јутарње ладовине у жарки и загушљиви дан. Бива да по вас дуги летњи дан не пирне ни најслабији поветарац; оштра зрака сунчева упрла сву своју јачину и, куд год се окренеш, изгледа као да је све у великом пламеном мору. Ваздух миран, некретљив, и сам пун ватре, загушљив до неиздржљивости; јара сунчева шиба усијаним пламеном и докле год око може допрети игра и трепери пред њим. Земља сасушена, испуцала и тврда као кост; трава престала да расте, пожутела и сва

сиржена; жита невесело оборила своје главе, а кукуруз стао, сав упреден, малаксао, без снаге и живота.

На таквом времену ми смо имали подносити највеће терете, од раног јутра па до мркле вечери. И оно мало времена за одмор прође нам у непрестаном сељакању, од шатора до шатора, од дрвета до дрвета, нигде се не можеш украсити. Војници полумртви, јадни и бедни, скроз и скроз мокри од силне припеке, тремо се вуку по логору, уста им сува, језик се једва креће и реч једва да склизне са њега лено и малаксало.

Није било никакво чудо, што смо, поред редовне дужности, гледали да избегнемо стотине оних ситних зачколица, које се тако ревносно траже, а које физички више умарају но сав заморни рад у пољу на вежбању. После „вољнога“ свако је тек гледао да га нестане у каквом жбуњу. Лука је и овде био изузетак од нас свију. Ако је ваљало потрчати и брзо послушати, он је био међу првима.

„Лука, да носиш расход!“

„Разумем, г. наредниче!“

„Лука, иди за коња!“

„Разумем, г. капетане!“

То су били сви његови одговори; а није умео и није се хтео извучити. Лице му и при том увек благо и насмејано, зној кипти са чела, а он извади шарен, везен рубач, успомена његове љубави у селу, отаре зној и опет — трчи даље. Упитах га два три пута, зашто се не склони мало, кад има и млађих војника (он је био већ у списку „старих“), он само слегне раменима и доброћудно се насмеје:

„Зашто бих? Проћи ће и то већ. Није тешко мени од рада“, и одлази.

А и сами официри волели су некако да свукуд њега шаљу. Знали су његову хитрину и поузданост. Осим тога Лука је нарочито умео да „заповест“ изврши до ситница; никад му се није могло пребацити да штогод изостави или дода од своје стране.

Па и поред свега тога безбројнога и тегобнога посла, живот би се наш показивао у правој боји тек са падом саме вечери. Онда и жегу мало одумине и снага се поново почне враћати у наша изломљена и малаксала тела. Настане жагор, смех и весеље и по мало па се заборави на сву ону муку и невољу, што нас преко дана тако уердно гони. Било је међу нама и свирача и певача; и кад преко равног и широког поља у насталој тишини одјекне глас сеоске фруле или се захори ситно ћемане, онда осетим лено, како крв стане брже струјити кроз заморене жиле, дамари отпочну јаче ударати, а уморне ноге, не познавајући више умора и тегобе, окрену преплетати ситно и брзо као да се месецима није ништа радило. Тако је било сваке вечери и то још једино било је у стању учинити да заборавимо ону тешку атмосферу око себе, чији је ваздух пун невоље и грчине.

Али зло је тек имало доћи. Некако баш у средини лета добисмо новог наредника. И ако ни код старог није било све баш понајбоље, ипак он нас је склањао и чувао

коликогод је могао. Тек доцније видели смо шта нам је он вредео. А кад дође нови наредник, наста и са свим други живот у чети. Не да кажеш да је долазио од његове строгости, строг је био и наредник Марко, али, али... Ово је био човек буди Бог с нама. Ништа њему ниси могао угодити, па свећом да светлиш. И вика и псовка и гадне речи и све.... Јеси ли што скривио, онда бери кожу на шиљак. А згрешити код њега могао си данас стотину пута. Ми смо сви мислили онда, да у његовој глави нису чиста посла и нисмо се преварили. Доцније, кад смо већ извукли своје, њега су отерали некуд у администрацију.

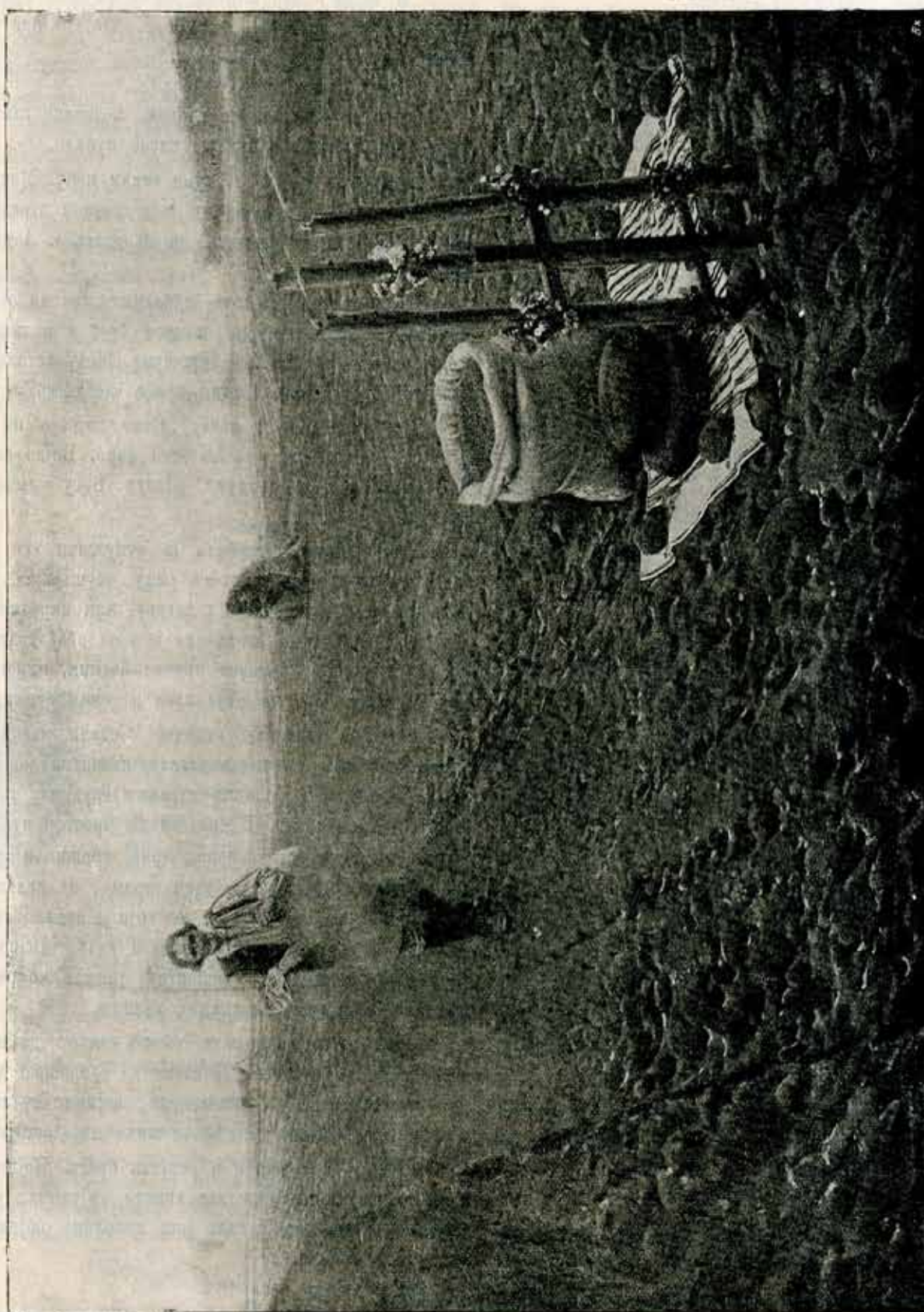
Замуче живот у нас. Нисмо као пре једва чекали да падне вече и да се заори песма и свирка. Сахрани Боже! Сав тај лом у чети није се смео више чути. Ни честито да се разговоримо један са другим, већ бежи у прикрајак и кукај и јадај се. О одмору каквом нисмо могли ни мислити, једино ноћ што нам прође без трзавица, па и она немирна, пуна свакојакних ружних снова. Све оно о чему смо дан и ноћ мислили.

На малог Луку беше се нарочито околио. Ја и данас не могу себи да објасним, од куда сва та мржња према њему, који ни мрва није хтео згазити. Али тако. Једило га зар његово мирно лице, његово у неколико сервисно понашање. А зар смо и могли друкчије? Томе су нас учили. Гледао је да му паће и најмању ситницу неисправности, и онда би се сва дужина његова ужасно мршава раста исправила у потпуном триумфу своме, преко целог лица расплинуо би се широки злуради осмех и у пози, као да је највећу битку задобио, рекао би:

„Ето, ето видиш оно што сам ја казао! Нико да послуша! А шта сам ја овде? Старешина какав или не?... Упамтићеш ти то мени, гејо!...“

И онда опет са злурадешћу на лицу почне истраживати и најмању ситницу, причати од Кулина Бана и набрајати од реда као баба зрна. — Сви ти процеси вршени су свакога дана, на један исти начин и у истом облику. А крај свему био је кратким, пискавим гласом: „На рапорт!“ и лице би се осуло пријатним осмехом самосазнања, да своју дужност потпуно разуме и да је врши само у оквиру тачности.

Гледао сам више пута малог Луку пред њим и би ми га веома жао. Али која корист? Нас је све грејало исто сунце и сви смо били исте судбине. Лука би стајао „мирно“ пред њим, а лице би му дошло потпуно бледо као да је без капи крви, и овда онда само затворио би очи. А кад их је поново отварао, није било више радости у њима, а није било ни бола или жалости, већ само тупи ужас и немоћни страх. Јест, кад би он могао јурнути на њега, кад би му могао довикнути: „Зар има грубљег гејака од тебе?....“ али дугачки наредник био је куд камо снажнији од њега, а осим тога био је и старији. Колико је пак Лука полагао на свога старијег, то сам ја врло добро знао; могао си га на месту убити, он зацело не би писнуо.

Прво сејање

А. СТАХЈЕВИЧ

И трпео је. Ми сви одреда лутили смо се и за њега. А он и даље тих и миран као да све то и не додира његове главе; на многе речи пак жалосно би се осмехнуо и махнуо главом као да је хтео рећи: „Оставите ви све то само мени; то је моја ствар.“ На томе би се завршило све наше прикривено роптање.

Дани нам тако пролазише. Ни један бољи, ни један гори: слични као две капље водене. С једне стране огромни посао и дугачка мршава прилика наредникова, с друге пак јулско сунце и његова пламена жега до лудила. У „старих“ војника опажала се све већа живост: приближавао се дан њихову отпусту. И ако се та њихова радост није смела испољити, ипак се могла приметити и при најмањем покрету, по тихом скривеном осмеху, по лакој уздрхталом стиску руке. Од њих свију пак сумњам да је долазак тога дана икога веселио као малог Луку. Знао је да ће онда престати и све оно безбројно мучење, а осим тога било је ту још нечега: ја сам знао Лукину љубав тамо у селу.

Била је сиротица као и он сам што је, али ваљана и вредна да јој се пар једва могао наћи. Лепушкаста, црномањаста сељанчица са ведрим и јасним црним очима, са малим округлим лицем испод беле повезаче, са уснама пуним и руменим као трешња и здравим белим зубима као белутак. Колико сам је пута само срео идући доцкан у ноћ из винограда, тако скромну, кротку и тиху; погла би главу да јој лица не сагледам. Знао сам и куда жури и зашто је тако стидљива. Лука је полазио увек после мене, а кући је стизао тек кад ноћ прилично превали. Знао сам и сам шта је младост и нисам обраћао пажње на то задоцњење. Али сам често, врло често у тишини неме вечери слушао где одлегне јасни мекани глас, мекан и слadak као прво девојачко миловање, па се узнесе над миром позне ноћи, тренери и дршће и на срце пада као мелем благи..... То је био њен глас.

Војници, наши сељаци, знали су и сами за ту невину љубав. И што се дан отпуста све више приближавао, то је и Лука бивао нестриљивији, а њихове шале и досетке све чешће. Лука би само погао главу ништа не говорећи, али му је лице озаравао онај лепи осмејак среће и блаженства, који срцу тако годи а душу испуњава нарочитим задовољством.... Још мало само....

Али једнога дана затекох га где плаче. Сакрио се у жбуње са свим изван логора, повио главу међу колена и ја га лепо чух где јеца.

„Ти плачеш, Лука?“

Он скочи као да га је гуја ошинула; образи му беху бледи и на њима се указивао јасан, влажан траг од суза. Он занеме.

„Шта ти је, Лука?“

Он и даље ћути. Лагано извади рубац са груди и њиме поче прелазити преко влажних очију.

„Знаш и сам већ! Зашто бих ти причао надугачко и нашироко?... Бог свети зна хоће ли се ово кратко време издржати.... Засела лепо душа у подгрлац, па нити

мре, па нит' се може живети. Ово ни Турчин, ни икаква вера није. Сутра морам опет на рапорт....“

Почех га тешити; он погао главу и једва да чује моје речи. Знао сам и сам да ће му моја утеха слабе користи донети.

„И то да је бар штогод, не би ми било криво. Него писам потрчао, кад ме је звао.... Аја, не иде то тако! Дошло ми у Саву да скачем....“

„Јадни Лука!... а Милена?...“

Он још више пониче главом, познавао сам да се у души тога малог великана ужасно кувало.

„Видећеш већ!... Ја кући отићи нећу. Мени је тако хладно око срца и душа ми је у тешком страху.... Решио се баш да ме утамани, да ме нестане. А да сам му бар штогод учинио....“

После неколико дана одредише нас на стрелиште; ваљало је ископати неки велики брег и начинити нове грудобране за заустављање куршума. Међу осталим војницима видех и Луку. Он ми приђе сав весео и радостан.

„Добар је Бог!“ рече. „Само кад се из његових руку истргох; иначе све ће бити лако. Бојао сам се, да ми казном рок не продужи. Овако Богу слава!... Још ова два дана....“

Идуће недеље требало је отпустити све „старе“; зато су сад и били сви на раду окупљени. Луки као значару ваљало је остати у логору, али наредник, да би му само напакостио, отерао га је и на овај тешки посао. Ну Луки је било потпуно право; бедник, пристајао је и камење вући, само да није пред његовим очима.

Рад већ у велико отпочео. Седећи испод високог багрена ја сам са задовољством посматрао оне снажне мушке прилике са широким здравим грудима, са једрим и набреклим мишицама. И кроз мирни простор чуо се фијук пијука, звек лопата и ашова; црна, трошна и суха земља све се више гомилала на једну страну; од великог брега беше остао још један омањи део који је ваљало скопати... А врело јулско сунце припекло и удара право у теме; зној цури са мршавих кошчатих лица и мокре кошуље прилиле се сасвим уза снажне мишице.

Луки бејаху одредили лакши посао: да носи воду од једнога до другог. Мислећи на сутрашњи дан он је био необично весео и разговоран; војници су га дирали због његове љубави, али ни он њима није остајао дужан.

Ваљало је срушити и остатак брега. Војници отпочење лакше и пажљивије замахивати пијучима; у великом удубљењу беше остало само још неколико војника, који су и даље копали.

„Дај чутуру овамо!“

Лука потрча и спусти се у удубљење пружајући му чутуру пуну хладне воде.

Зачу се огроман, снажан тресак као да је отпочела топовска паљба. Удубљења не беше више пред нама; Луке такође беше нестало. Део од брега што га је ваљало скопати, беше се сам и пре времена одронио.

Ужас прође кроз нас. Неми и укочени стајали смо, несвесно гледајући шта се и како догоди. Прође неколико тренутака, док свест опет дође. И онда наста такав метеж и перед, потпуно дрхтање свију присутних. Поднаредник први дође к себи и заповеди да скопавају земљу, не би ли дошли до удубљења.

Журно заграбише мотике и лопате; руке су летеле час горе час доле избацујући тешку земљу. Из дубине се зачу тихо стењање, које постепено биваше све јаче. Прође добрих десет минута, нама се учини читава вечност.

Од једном неко узвикну „Стој!“

Испод танкога слоја сагледасмо бео копоран и Лукину главу где лежи наизнак; осталих војника није било. Онда наставише откопавање и после кратког времена извукоше и њих. Брег их беше окрзнуо и само им ноге пригњечено.

Најзад извадисмо Луку; он је још дисао, али није знао за себе. При спуштању у удубљење један део од брега беше га захватио свом јачином; отуда је наступио и потрес са невестицом. Почесмо га прскати водом не би ли дошао к себи; он је само тешко уздисао и јечао.

„Лукице, Лука!“ почех га звати и вући не би ли дошао к себи. Назад после дугог трљања он отвори очи. Видећи ме покрај себе, покуша да се насмеши.

„Јадна Милена!“ помислих у себи видећи га тако онакажена.

„Беше!“ једва промрмља. „Поздрави Милену!...“ Из груди му долазило мутно, потмуло роптање; видели смо лепо како пред нама умире и како га последњи ронац хвата; покушавајући да се уздигне, он паде на узнак и зену.

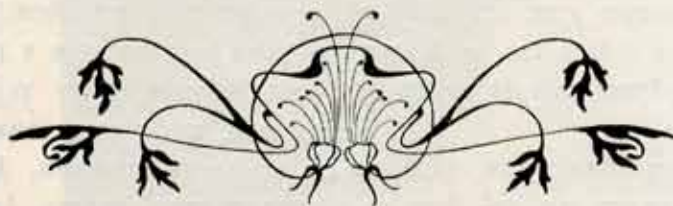
После смо тек видели: и да није умро, остао би богаљ целог живота. Десна му голеница са стопалом беше потпуно размрскана; лева рука пребијена више лакта, груди такође нагњечене.

Ја се и сада често, врло често сећам трубача Луке и дуго гледам пред собом његову малу, кротку слику.

8. августа 1904. год.

На Бањици

Милош П. Ћирковић

Теби коју не знам...

Теби коју не знам, нит' сам икад вид'о,
Девојачка слико, створе маште моје;
Теби цвету бели, теби крину нежни,
У коју сам свео све најлепше што је,
Теби жудим сада и твој скуту белом,
Покривеном лаким, магловитим велом.

Под ружичним небом вечитога Маја,
Где ти престо блиста од камења драгог,
Допусти ми смртном да ти прићи могу,
Да осетим сладост осмеха ти благог;
Да ти славу видим и ореол сјајни,
Пут што к теби води покажи ми тајни.

О, кол'ко сам пута иш'о да те тражим,
Чезнући за тобом усамљен и сетан;
Иш'о пољем, шумом, крај зидина стари',
Где је бриљан густо са вињагом сплетан
У тишини цвао; где по дивљем цвећу
Лептири се лаки за мирисом крећу.

Ишао сам свуда где сам мог'о знати
Да ћеш и ти бити, ил' бар сенка твоја
И најмањи зрачак сунчаног сјаја
Што је шумом трепт'о, и најблеђа боја
Каквог цветка малог, знали су ме к себи,
Да ми на свој начин причају о теби.

Али саму тебе још видео нисам;
Ту ми срећу јоште није судба дала.
А да тебе има ја не сумњам у то,
Јер што би те онда тако често звала
Моја сетна чежња и уздаси моји,
И како то лик твој да преда мном стоји?!

О појаво мила, створе маште моје,
У коју сам свео све најлепше што је,
Теби жудим сада и твој скуту белом,
Покривеном лаким, магловитим велом.

Борски

Ариман се свети

— ЖЕРОМСКИ —

С пољског превела РУЖА Д-РА А. ВИМАНСЕРА

Примичући се вису животне поступности, још је управљао погледе своје у пределе што их је прошао.

Уморна му стопала тремо ношаху његов бедни живот, тежак као олово, у непознату земљу која је требало да се покаже негде у даљини. Досадан јед подвукао се у његова рамена оштрим лактовима и искривио му леђа као палом. У блеску и сјају сунчеву видели су се модри ожиљци, које су онаки и тврди колани живота јако и дубоко изобразили по леђима његовим. А срце, по тисућу пута засићено, није већ ни чему жудело. Негде далеко, тамо у низијама, остаде оно време кад је души говело све што год би пожелела. Досадно му се и огадио онај покрет руке од кога се светина разилазила и бежала, као да је засенио блесак стрела из запетих лукова, или блесак исуканих мачева; онај покрет руке, при коме му је сваки непознати човек пузио к ногама као да га вуче целатов конопац. И у свима добрима свакога човека он је видео само јад и невољу.

О, да му је се вратити тим истим путем, о, да му је отићи натраг и још једном видети што већ беше видео; о, да му је поћи тамо у далеке низије које се губе у маглама чежње... Кад би само могао да се врати срчаним илузијама, да опет види илузорни свет, озрцан у дечјим очима... Да ћутке размишља, како се испод његова срца, пуног лукавства и притворства, ствара тајанствени, једино њему познати уздах, који предводи читаве редове поворођених мисли што се за њим тискају у област мудрости... О, да му је да се још једном само повери оваквом узбуђењу!.. Тамо, у оним дољама, остаде срећа која је трајала колико и једно јутро. Срећа увену, слично пролећном пољском цвету, спаљеном од високог, усејаног сунца.

А када, слично ударцима мртвачких звона који се разлежу у јутарњој тишини, горко сазнање гуши уздах, наговештавајући да су прошли дани среће, као оно што се снег, падајући из облака, више не враћа на своје старо место, тада он уздиже своју тешку десницу и залупи бакарним вратима. О, да му је за навек изгубити прохујали живот, то огромно легло туге и жалости; да му је да престане свако осећање уживања, којих је број тако мален па се ипак вечито понавља; да му је да не чезне више за разноликим, а у ствари увек истим особењаштвима, за асоцијацијом мисли, свежих као тек узбрране руже, за којима се вуче неизоставно, досадно зевање. Да му је да баци на земљу и да згази ногама последње цвеће; а душу, робину чула, да уведе у окд, где време друкчије пролази, које никад не чека, које се хитро жури и такмичи са дивљим пенушавим таласима, са фијуком ветрова и са пламенитом муњом. Да му је да тамо

своју душу управи на се па да је време истроши и сажеже као у огњу. Да се онде почне сама собом да завађа, да долази у опреку са свима покличима живота. Да му је да скупи око ње једине приврженике њене и осталу познату братију: њену моћ и силу. Да му је да ухвати у љуте, јаке дизгине, све страсти, као што 'но се хватају пси и кучке. Да обузда стиснутим шакама њихову гадну и лајаву гомилу. А док је овако сањао, стаде преда њ сурова магова мудрост, коју је некада познао, а коју је одавно од себе одгурнуо због светског уживања. И виде опет свемоћну Манесову мисао која се беше зажарила у иранском обзору, код светлог огњишта доброћудног Ахурамаздова оца; мисао која је лубила Божје Јагне, а лутала, вечито тужна, пламеном сунчаном штиту. Тада се његови осећаји улеваху у амфоре оног великана кога свет зваше Параклетом. Поче да размишља о тајни, о скривеном и непроникутом човечјем духу, о овом небеском пламу који се помаља изнад јазбина. И гледаше, као у некој сањалачкој машти, труд, рад борбе и невоље првог човека, Адама, који је дошао да би ту светлост како откупио. Дух је његов требало да потпуно овлада познавањем самог себе и да развије сву природу човечју. Али господар мрака, пореклом из Антромене, вечити душманин светлости, онај зао дух, са челом рањеним од хитаца божанствених пламенова, умео је да стане томе на пут. Баш он одреди Адаму жену као сапутницу. Док се стварало откупљење светлости, Ева је распламтела у Адамовој души страховиту силу, безграничну власт која све руши: Љубав. Под притиском овог осећаја, Адам се истрошио, ослабио и најзад изгубио сјај свога духа. У љубави рађаше децу, која беху наследници греха и беде. А што беше с Адамом, то исто беше и с њим, Дијоклетом, Адамовим далеким потомком. Из груди његових оте се дубоки јаук. Животни јаук. Увери се једном за свагда да љубав према жени и плођење деце мраче и замршују светли дух, те прелази у материју.

И трокрако признаде као непоколебљив закон: презирање телесног уживања, — жиг прсију. У сањалачкој машти спази други закон великог отпадника: пречишћење духа због његове сеобе из човечјег тела у животињска и биљна. И назре да је животињска душа један Божји део. И зато изјави сам себи да је убиство животиња, жетва класја и отресање воћака једнако са пљачком, јер се на овакав начин насилно спречава развитак светлости, изражене у зверињу и биљу.

И трокрако сазнаде као вечити закон: слободу стоке, поља, ливада, река и степе, — жиг руке.

Отада се сав удуби у науку великога мага.

Сањао је о оном светом анђелу блеска, који у лику змије наговараше првог човека да погази Божју заповест,

и који је навео људски род на тачно познавање сама себе; сањао је о ведром анђелу, сунчеву сину, како у лику змије кружи међу људима, учећи их истини о људској природи; и о борби сунчева сина, коју је запоео против царства мрака, и о победи кнежева мрака, који овладаше јединим делом сунчева света; и о томе како Господ Бог посла онда човеку, као уточиште, животни дух, силу која ниче из саме себе, оног Еона, који пружа десницу сваком невољнику ухваћеном у јарам. И сво гле — дух живота, потпомогнут свима другим моћима, победи најзад господара мрака. Из телесине његове начини ноћна небеса, а од зракова светлости, што беху у њему, створи звезде које трепере и у мраку.

Дијоклес поверова, да ће се, док наступи потпуно очишћење његова духа, уздигнути као пречиста светлост ка месецу, видети сунцу и ући у царство вечитог сјаја. Од материје очистиће се, а с њим упоредо и људи, и сва васиона, и клица траве што се над водом лелуја, и звезда што трепери на небесима, — све, док се не укаже светлост из овог мрака. А чим материја буде изгубила свој сјај, она ће се претворити у мртву масу а огањ ће је прогутати. Свака душа, која ће својевољно допустити да буде заробљеник таме, осетиће заслужену казну, и у трену, кад се буду делила сва царства, биће прикачена за лешеву масу, да постане чувар њен. Оваква ће душа постати након смрти оно исто што љубљаше за живота свога. — Тако учаше велики Манес.

Кад год је сунце, обиталиште Божје, чија је нарав нарав Божја, ишло и клонило се западу и кад год се већ губило у црвене песковите либијске пустиње, Дијоклес би осећао у души својој чежњу, много пространiju и непреходнију но што је и сама пустиња.

Кад год се сутон спуштао на уцвале египатске кланце, Дијоклес би управљао очи своје и тихи шапат са усана својих ноћном светлилу месечеву, који је, као некакав вредан и ревносан настојник непозната и удаљена поглавара, обилази величанствено небеско царство.

На такав је начин често проводио многу бесану ноћ. А када ноћи нестане и освет се већ почне борити са сенкама њеним, Дијоклес би узимао малу чету слугу и отпутовао на магарцу својему. Тада би увек обилазио оазу Аммонскога Зевса. Онда га нису мамиле њезини жуборни поточићи, ни бистра језера, ни хлад смокава и смирна

МОЈА ЉУБАВ

Ф. ЕНГЕЛ

овлажених росом. Заилазио би све више у дивље даљине и гацао преко нагих, некорисних, неплодних висоравни, које изгледаху као да је по њима посејано оштро и шиљато камење. Ту би он, у овој земљи где сагорева свака клица, где не може да истраје кедр нити бор, међу кршевитим стенама тражио тајну живота. Улазио би у затрпане јазбине, које беху гроб пустињских становника и дуго би посматрао њихове мртвице што лежаху доле. Ису-

шена тела столетних стараца, хришћана и неверника, беху читава као да их није ни дотакла трулеж. Очајно стиснуте, сухе песнице њихове, грчевито стезаху своје крстове начињене од дрвета. Палмова лиска, која им је некада служила као огртач, већ се истрошила и разасула. Лежали су потпуно наги. Изгледало је да спавају, осмејкујући се визијама духа својега. Стотине година ови бесмртни људи трајаху у кршевитим јаругама. Њихова храна беше палмов плод, њихов напитаk вода. Примали су само толико хране да губитак снаге буде једнак дохотку а могли су постићи ово савршенство, јер нису уносили у тело своје ништа што трули, што је већ тим самим својство смрти.

Не јеђаху месо закланог звериња, нити пијаху напитаk који је проврео. Непрекидним радом вадиле су из жила својих свакојаку трухлину — и она излажаше из њих заједно са знојем, који им облеваше леђа, руке и чела. — Снагу живота црпљаху из хранљивих сунчаних зракова, из ведрине ваздуха, из биљног мириса. Њихово тело беше исто тако чисто као и њихов дух. Чести и дугачки, сваким даном дужи и жешћи постови, учинише тело њихово самосталним и неосетљивим. И зато се оно и могло противити сирти. Чим би Дијоклес напуштао црвену пустињску земљу и враћао се у мирисне египатске вртове, осећао би да је међу њима као оно што се осећа залутали путник из туђих земаља.... Једном, враћајући се као увек усамљен и замишљен, у тренутку кад хтеде приступити прагу куће своје, препречи му пут фалах, сиромашни ратар, и рече:

„Њи моја, коју си узео у своју ложницу из колибе моје, родила ти је дете.“ Дијоклес се задржа на вратима. У дубини душе говораше: — „Ево ми, гле, Сотонино искушење...“ — А сељаку рече: — „Нећу да видим новорођенче. Хоћу да будем сам. Ти учини са њиме што те је воља. Одгаји га или, ако ти баш смета, баци у Нилске воде!“ — Али унутрашње, раздрагано, чудно узбуђење стезало му је грло, док је требало да понови речи ове заповести. Унута:

— Син?

— Јесте, господару.

Онда изрече:

— Хоћу да га видим.

И уђе у колибу, црну, бедну страћару што стајаше над водом. У њој спази, у пелене увијено, своје рођено дете.

Тек ако је имало неколико недеља.

Његове очице беху још непомичне, хладне, осетљиве само на светлост и мрак. Дијоклес виде, како оно хваташе простор слободним рукама и зачу чудне мисли у глави својој, као да му неко шапуће страсним уснама:

— Можда је то онај који ће да спасе цео род човечји...

Згази га, згази!

— Можда је то онај, који ће да извади из дубине срца својега варницу истине, на да громом њезиним упали црну земљу...

Угаси је, угаси!

— Можда је то онај, који ће да раскине мрак, као оно Самсон лава...

Скрхај му руке, сломи!

А док стајаше овако нагнут и гледаше мајунско детиње тело, из његова су срца букнули пламенови неизмерне радости.

Нађе већ све.

Изнађе себе сама.

Није ни слутио, да га може кадгод да обузме и такав осећај; као год што нико не предосећа сузе, кад се весели, а сазнаје за њих тек онда кад му дође да их мора у највећој несрећи да рони. Жустрим корацима упути се својему месту борављења и врати се отуд, носећи кесу новаца.

Обасу златом детињу матер и целу њену породицу. За свога сина обдари их земљом, на коју се изливају црне воде. Дете је купио себи, за своју неограничену властитост. Мати је грцала, предавајући чедо, али пуне шаке златних новаца, које јој баци у наручје, стипаше њен бол. Дијоклес се врати кући са дететом, и врата савим затвори. Цигло један црни роб имаде право пристуна у одају, где је стајала колевка. Кувао је млеко, разблаживао водом, спремао купање и ланене новоје. Дијоклес пак сам даваше сину храну, сам га је повијао и миловао и ућуткавао, кадгод би дете заплакало. Проводио је с њиме дуге, срећне часове... Кад би дете иза сна отворило очице и угашеним погледом посматрало одблеске сунца, што позлаћиваху дуварове, Дијоклес, лежећи на Ђилиму, примицаше главу детету и у малено тело пренашаше своју вољу, мисли, маште и сањарије. Кржљавој песничкици, скупљеној као лист грабов што се у пролећне дане ствара из нупољака, притискиваше усне своје, преклињући:

— Сине мој, сине!...

Нећу да будеш господар, кога поздрављају поданици, који пред њиме грбаче своје повијају. Не ћу да будеш господар који може, ако само хоће, сузе да измами или срећни осмејак да дарује жељном народу. Не ћу да будеш вођ, чија моћ крши брда или претвара у орне бразде. Нећу да будеш краљ чија се десница пружа над земљом, где лети дува камсин над Нилским валима и над вечито расцветаном делтом његовом. Нећу да будеш краљ који може да подиже или да руши Дијосполис, Луксор и Карнак, а уносе га у пирамидске чељусти да спава вечито сам самцит...

Сине мој, сине!...

Нећу да поседнем мудрост, ову невидљиву матер власти над људима. Не ћу да будеш моћни творац, чије ће име изговарати са скрушеношћу и дивљењем далеки, туђи народи.

Сине мој, сине!...

Желим да сва моја узбуђења продру у срце твоје, као искра плама. Желим да срдашце твоје не повреди муке моје, а ти да их никакве не познаш. Желим да из твога срца никне, као дело, моје срце које ће бити угушено рукама несреће.

Сине мој!...

Буди чист као онај који оберучке износи из поирчине сунчану светлост. Буди храбар као онај који смрт више воли него да погази реч на коју се закleo у присуству духа свога. Задобиј осмех среће, који се никад не скида са усана и не напустих их никада, па ни на крсту, кад целатски клинци руке закивају за дрво.

Сине мој!...

Даћу ти моћ осаме, коју немаћаше Адам, први посленик.

Даћу ти најдубљу моћ: нећеш никад осетити љубави према жени. У очи ћу твоје ставити видовити поглед пророка, који види вечност и путању што води сунцу иза брдовитих планинских ланаца. Задобиј срећу! Буди бесмртан, сам у крилу својему, буди вечан, овде за живота свога, и нека је вечито тело твоје!

(СВРШИТЕ СЕ)

Пијанство

Не марим да пијем, ал' сам пијан често.
У граји, без друга, сам, крај пуне чаше,
Заборавим земљу, заборавим место
На коме се јади и пороци збране.

Не марим да пијем. Ал' кад тако приђе
Нада, сва у крви, у ропцу, и моли
За мир, за спокојство — да у мртве сиђе,
Ја се свему смејем, па ме све и боли.

И притисне очај, сам, без моје воље,
Воравиште њено и даље се креће;
Узвик га пролама: „Неће бити боље!
„Никад, никад бити — никад боље неће!“

И ја жалим себе. Мени није дано
Да ја имам земљу без убогих људи,
Очи плаве, топле као лето рано,
Живот у светлости, без мрака, без људи.

И желећи да се заклоним од срама,
Пијем, и важелим да сам пијан док;
Тад не видим порок, друштво где је чама,
Тад не видим ни стид што сам и ја човек.

Dis.

Књижевно-уметничке новине и прилике у Словенаца

ПРИКАЗУЈЕ

ПРОФ. РАЈКО ПЕРУШЕК

— Љубљана —

1. *Златорог, сиев Антона Ашкерца; у Љубљани штампано и издао Л. Швентнер.* — Неки, већ давно преминули, Карло Дежман који је у својим млађим годинама (у другој половини прошлога века) био одушељено пристао уз словеначки покрет, да га доцније, због увређене амбиције, сасвим напусти и постане најљући издајца свога народа, — штампано је у неким ондашњим немачким новинама словеначку народну приповетку „Златорог“. Ова је приповетка била у народу више мање већ заборављена, али је познати немачки песник Рудолф Ваумбах употреби тада као грађу за свој лирско-епски снев истог имена, те се донста прослави у немачкој књижевности, а привуче пажњу и многих словенских књижевника.

Садржај Ваумбахова „Златорога“ од прилике је овај: Испод Триглава, највише планине у Крањској, испод којега води горски пут у словенско приморје кроз долину Тренту, била је у једном селу нека гостиница далеко позната са добра вина, а још више са лепе кћери удовице крчмарице, којој по лепоти није на далеко било једнаке. Њезина лепота освојила је и срце ваљаног и чувеног ловца, који је са својих дрских напада на дивокозе и са своје добре пушке уживао глас најумешнијег и најемелијег ловца. Изгледало је да му је девојка одговарала на љубав. Али се догоди да је баш некако у то доба прошао туд неки млад и углађен Млетачки трговац са великом количином златних и сребрних

накита и драгоценог камења. И занесе се млади господичић лепотом девојком, док је најзад дугим облетањем и скупоценим поклонима не придоби за се. Чим је ловац опазно да му је драгана охладнела и да се осмехује извешбаном Млечићу, потражи од ње признање да га више не воли. После оштрије размирице, девојка признаде да више не мари за њ, јер јој за срећан брак не нуди ништа више од брижног, мучног живота и сиромаштва. „Кад би ме збиља волео као што ме увераваш, гледао би да убијеш Златорога; старао би се да отвориш његове подземне пећине у којима су небројене гомиле злата, сребра и драгог камења. Углађени Млечић поклања ми претење и ћердане, и обећава ми да ће ме као своју невесту повести у Млетке и у кући свога оца обући у свилу и кадифу, те ме учинити госпођу, а ти, који си до душе леп али неуглађен и сиромашан, ништа ми још не поклони, ништа друго осим планинског цвећа. Ето, ја ти рекох што мислим, и кажем ти: не долази ми више, док ми не обезбедиш сјајан живот, док не убијеш Златорога и не доконаш се његова богатства!“

Ове речи ужасно опекоше младога ловца, а како и не би кад му драгана замера што је сиромашан. — А откуд ли је та промена у иначе тако скромне девојке? Зли дух, нека бабетина, која је мрзела ловца због неких својих разлога, уверила је девојку да је ловац више не воли, да је постао неверан, што није било тешко доказивати, јер су, допста, све девојке миловале ловца, а он је према свакој био предусретљив.

Ово пребацивање није му дало мира. Мислио је и дан и ноћ како би се домакао Златорогу да га убије. И најзад, после велика труда, пође му за руком да се приближи Златорогу који се, златних рогова, на челу свога стада показује на рубу неке пећине. Овај тренутак употреби ловац, нанишани пушку и одаде је. Златорога крвца поли, али из крви те, у тили час, поникоше красне планинске руже, које су имале чудну моћ, да Златорог одмах оздрави чим брине њихов цвет. Чим ловац угледа да је Златорог мртав пао од пушчаног зрна, потрчи да набере руже, јер су само оне отварале богате подземне пећине у брду Богатиру. Док је тако трчао ружама, изгуби вид, јер му је страст очи застрла, те се сурва дубоко у провалу, где сав изгруван унаде у набујали горски поток, чија бујица понесе његово мртво тело у долину, где ће га напети, испод моста, пред саму кућу лепе крчмарице.

Оваква смрт стигла је дрскога ловца много месеца после немилога призора који га је отерао од његове драгана. А она? Непоштени Млечић задржао се поред ње тамац онолико колико је било потребно да оствари своје намере, а када се науживао љубавне среће, извукао се, као лисац, из љуза, у које га страст беше довела, јер се изговори: да се мора вратити кући и спремити све што је потребно за венчање. Девојка је онејачила и очекивала много месеца повратак свог неверног жениха. Али он нити дође нити се гласом јави, а човек, којег је мајка девојчина у Млетке послала, врати се празних руку. У Мле-

цима ни један човек или није знао или није хтео знати за тога трговца.

У том се пронесе глас, да је ловац, који је говорио својим пријатељима да ће убити Златорога, изгубљен и да је јамачно погинуо, јер се баш у то доба појавише многе планинске руже, те се по њима и судило да је ловац погодио Златорога, али да је и погинуо при том дрском покушају.

Та вест допре и до његове пређашње драгана. И ако је била полудела због неверног Млечића и због порођаја који је очекивала, ипак је сасвим обори вест о смрти првог драгана, за којег је вагда у њеним грудма тињао пламен љубави, и ако за неко доба заборави на то предварљивим сјајем Млечићева злата. Клону духом, те је почитаве дане чекала крај моста да вода понесе мртво тело њезина драгана. Једнога дана угледа у поточној мatici мртвог драгана. Са очајничким криком скочи за њим у воду и утопи се.

Ова грађа свидела се Рудолфу Баумбаху, који је од ње створио право ремек-дело немачког лирско-епског песништва. У том се епу нижу врло занимљиве епизоде, у којима је верно изнесена наивна сељачка душа. Сви су догађаји природно засновани и изведени, а морају се дубоко коснути срца сви ти изливи лирске музе, који се у догађајима преплићу, као најживље боје, са извршним описима природних слика.

Баумбах је нашао и одличног словеначког преводиоца, господина Антона Фунтека, који влада немачким језиком као и својим рођеним.

Човек би, дакле, помислио да је довољна ова једина обрада испричане грађе. Али слава Баумбахова и Фунтекова побуди нашем Ашкерцу неодрживу жељу да се и он прослави обрадом тог истог предмета, мислећи да ће их натпевати. И ако се још у почетку веровало да је опасно ступити на меџдан са Баумбахом и Фунтеком, ипак нас је наш чувени песник, који је ради својих епских песама уживао најлепши глас, још јаче разочарао него ли што смо у почетку помишљали.

Суштину грађе није г. Ашкерц много мењао. Има само једно ново лице које је заменило ону рђаву бабу што је крчмаричину кћер довела Млечићу. То је неко чаробно, надземаљско биће, Зелени Ловац који је заплета своје мреже да улови лепу крчмаричину кћер. Али то је лице без икакве вероватности. Ако он, моћни дух, није био кадар да својим силама придобије за себе девојку, је ли вероватно да ће се за то светити девојци шаљући је богатом Млечићу, као да он није имао драгоцености небројено пута више од Млечића. Поред тога, овај чудновати дух побегне чим му прва намера није пошла за руком! Исто тако, он је философ сумњиве доследности. Најпре проклиње све на свету, штогод је људима угодно, а за тим, без икаквог повода, прославља сунце као извор све истине, па моралише, сасвим супротно свом злобном значају, и жали нискост садашњег света. У опште, ово је лице само за то изведено да би тумачило нишчеве

пантеистичне назоре. Ни крчмаричина кћи нема чврстих моралних основа нити изазива симпатије, кад се дала на врат на нос намамити од једног млетачког гиздавца, остављајући узор снажног и милог јунака који једини и додикује њезину селачком стању.

Селаци тако црта какве ни данас, крај бољег образовања, не можеш наћи, јер је немогуће да су ондашњи селаци могли онако декламовати о свесловенству како на растанку чине ловац и његова мајка. И дитирамб Бојанов (ловчев) којим велича лепоту природног света, само је знак афектације у устима простог селака.

Таквих анахронизама могао бих још навести, али нека је и оволико доста.

Напомињем још, да има и тривијалних ствари у том тобож озбиљном епу. Тако је долазак гајдаша обасут двосмисленим шалама, а и некоје речи, нпр. гњида, не спадају у иначе красни језик, којим се одликује Ашкерчев стил.

Има и доста неправилних стихова, јер је у њима место дактила (— — —) или анапест (— — —) или molossus са три дуга слога (— — —). Ово је замерано и другим његовим песмама, али без успеха.

Наша пристрасна критика, и у политичким и у књижевним листовима, ово је дело или сасвим недостојно оценила или га у звезде ковала, сасвим према својој либералној или клерикалној боји.

— Исти песник сабрао је и четврти свезак својих песама, испеваних у последњим годинама, које су делом пригодне а делом из бугарске и свесловенске новије историје и бојева са Турцима. И пригодне и лирске песме роба су свакидашња. Други, најбољи део, описује утиске из путовања по Русији. Један су део рапсодије бугарских гуслара, којима су мотиви узети из бугарских дела Зајмова, Страшиморова, Стојилова и Христа Ботева. Одвише су празне песме трећег дела са различним садржинама различне вредности. Похваљујући и признавајући велико одушевење за словенску ствар, ипак не можемо прећутати да је у овим песмама песников полет знатно попустио.

— Родолубна тежња да позна Словенце са Русима упутила је Ашкерца да опише и штампа у засебној књижици белешке са свога путовања по Русији: Црно Море и Кавказ. И ако је опис руских прилика задахнут најтоплијим симпатијама за руски народ и ако у њему нема ни једне оштрије речи о руској влади, опет је један угледни руски лист вратио примљени екземплар са примедбом: „En Russie interdit.“

2). Као што смо видели, прештампане су две књиге Ашкерчеве из часописа у којима су прво угледале света.

То је доиста корисно за књижевнике, јер на тај начин добију двоструку награду за своје радове. Већ је десетак година како у „Кнезовој Књијници“ т. ј. књијници велетршца Кнеза, или у Матициној „Забавној Књијници“ излази низ цртица што их сваке године пише г. Ксавер Мешко, свештеник у Коружкој. Прошле године забрањено је становништву коружком, и ако је од њега 100.000 чистих Словенаца, да се пред судовима служи словеначким језиком, а поред тога, ради неколиких отпадника, уки-

Мачкица

† М. Анђелковичева

нута је и једина словеначка школа а отворена словенско-немачка т. ј. у првој половини прве школске године словеначка је, а од друге половине па за свих седам школских година немачки је језик наставни језик. Ово напомињем само с тога да би се боље разумео значај Мешкових црта. Када се г. Мешко пријавио Матици на стечај за приповетку од 10 штампаних табака (200 круна), није могао бити награђен, јер му ни једна црта није била дужа од 30 штампаних страна. Стога понуди Матици да му одштампа у засебну књигу све досадашње црте којима би додао још две три нове. Пошто је Матица ранијим откупом већ стекла право штампања за 30 година, буде му понуда

одбачена, те г. Мешко, без Матичина допуштења, штампа све те црте у издању Љубљанске књижаре Ig. pl. Kleinschmidt i Fedor Bamberg, која је са свима својим породичним члановима најљући непријатељ нашег народа. Ово помињем само за то, да се види колика је наша материјална штета када овако несумњиво добре књиге излазе из непријатељских руку које нам и на овај начин узимају и онако скупи словеначки новац. — А сада о књизи нашег Ксавера Мешка. Ако вас икада обујми незнана туга те вам срце кипи од неизразних осећаја — узмите и читајте Мешкову књигу. У њима ћете чути искрени израз меланхоличних жица, тог сталног песниковог расположења. Нема у њој ни за лек јогунастог акорда, јер је сва прожмана сетом и звуцима рањеног срца. Срце ће вам заплакати, јер у целој словеначкој литератури нећете наћи тајних мисли тако искрених као у Мешка. Необично мајсторски открива он своје тајне какве данас већ нисмо вични слушати. И ако није (колико ја знам) до данас написао ни једнога стиха, Мешко је прави лиричар. Субјективна лирика, утањани одједи његова срца — главна су ознака ових слика, вињета и повелета. Епскога има врло мало, па чак и оно што би могло бити, није епски изражено. То су песме у прози, а радња је само оквир у којему су мисли и осећаји широко распоредени. Нема одмерености, што је један од првих захтева за свакога писца, те за то и не занима читаоца, поред све своје приповедачке уметности и словеначкога слога којим влада врло вешто.

Најбоља му је „Легенда о чаробним очима.“ Заснована је на легенди о калуђеру који бежи у пустињу да би заборавио два дивна ока што их је угледао на путу свога живота. Али га те девојачке очи непрестано прате те му у срцу изазваше неугасни пламен. Непосредно за овим прича догађај из свога живота: и он је срео девојку чаробних очију. Његова је девојка кнегињца из бајке, каквих је пуно у немачкој књижевности. Одевена је у бело, златне јој косе падају преко рамена и сијају као чудотворни огртач картагинске богиње Таните. Такве су германске жене које не одговарају реалности, него су пука фикција. Ипак је ово најбоље уметничко дело које мачи читаоца својим лепотама.

У осталим сликама Мешко је плачљив песимиста, афектиран, неистинит. У понеким тренуцима веома је неправедан према свету. Жали што је свет неосећајан, непријатељски, без љубави и саучешћа... Изгнаник је, одбачен и као проклет. Таква места побуђују у читалаца немир и разочарање: „Кад сам пошао под крстом, ви сте ме гурали стегнутим песницама, ударали немилосним

рукама, да ми сузе навреше на очи. Шта сам вам скриновио, браћо, да ме гурате, бијете и срце парате?...“ Ово је мекушан слог који треба осудити. Оваквим писањем узима се народу, особито у Корунској, свака нада у будућност. Ту треба снажних, јаким песама а нипошто жалопожки које деморалују.

У тој су збирци још три црте истога стила; ни један једини пут не сину весели зрак у тој загушљивој атмосфери. У самом почетку сваке слике слутите да ће бити жалостан свршетак.

„Божићни пост“ износи младу удовицу Анку Славнићеву и посао по ком је отишла у град. Мешко нам почиње причу њеним невољама, те одмах слутимо да јој прети смртна опасност. И збиља, на повратку није могла одолети цичи зими, и смрзне се. Код куће је оставила четворо незбринуте деце. Невероватност је очигледна, јер би љубав материна имала у овом случају толико моћи да савлада оно четврт часа пута од места смрти до деце у кући. Лепо је описан дечји страх кад им се јавља дух материн.

„Pozabjela“ (Заборављена) наслов је трећој црти. Јера Мочникова умире у шумској кућици; сама је, без икакве људске помоћи. Сећа се свога човека и деце. О поноћи чу се како неко куца на прозор. Познала је глас свога човека који је умро у туђини. На позив његов да пође, спремна је и ступа у смрт. —

Ганутљиво је написана цртица „Мајка“. Дух њезина сина јавља јој се, те тужна мајка види да јој је син умро у туђини и да је позива к себи. Пошто јој се не јавља и дух кћери њезине, мајка зна да је јамачно у животу, и слуги најгоре, слуги да јој кћи проводи блудни живот негде у туђем свету.

Четврта је црта „Циганче.“ Било је находче, а живело је код сестара Репићевих које су становале изван села. Да ли сте запазили како се у свакој црти понављају исте околности, исти мотив мртвачкога куцања на прозор?! Да ли то није доказ да је инвенција Мешкове фантазије прилично плитка? Њему је догађај споредна ствар, а главно му је само психологија радних особа коју описује бујном речитошћу. Чим је Циганче одрасло, видимо да му је Мешко поклатио сву душу своју. Друга је личност свирач Јаков који у слушаца својих уме да измами чаробне осећаје. Циганче се учи у њега истом послу, али злобни пастир, неки Павле, разбије Циганчету ћемане што га је добио од Јакова, те му тако загрчи живот. — Опет, дакле, дисонанција!

Мешко је песник сањалица. Слог му је богат а језик углађен, али му је видик још ограничен и монотон.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Црквица

Крај језера у планини
У засјенку јасних брџа
Црквица се крије стара —
Зар подушје каква кнеза
Или злога отмичара,
(На самрти једна што је
Сјетио се душе своје).
Са дашчаним кровом својим,
Са дрвеним крестом светим,
И звоником, Богзна-љетним,

Усамљена давно стоји.
Често гром и вихар љути
Звиждали јој око главе,
Сносех' с крова тол'ко пути
По читаво бreme траве, —
И лисјем је засипали...
Нити су јој кад путници
Трошна врата отварали;
Већ побожно, с коња, ћутке
Крстили се ту без гласа
Пред знамењем Христа Спаса,
Настављају' дуге путе...
— А језеро вјалом пјени
Кроз толика мутна вјека,
Пратећ шћмом тајанственим
Час облаке, час човјека....

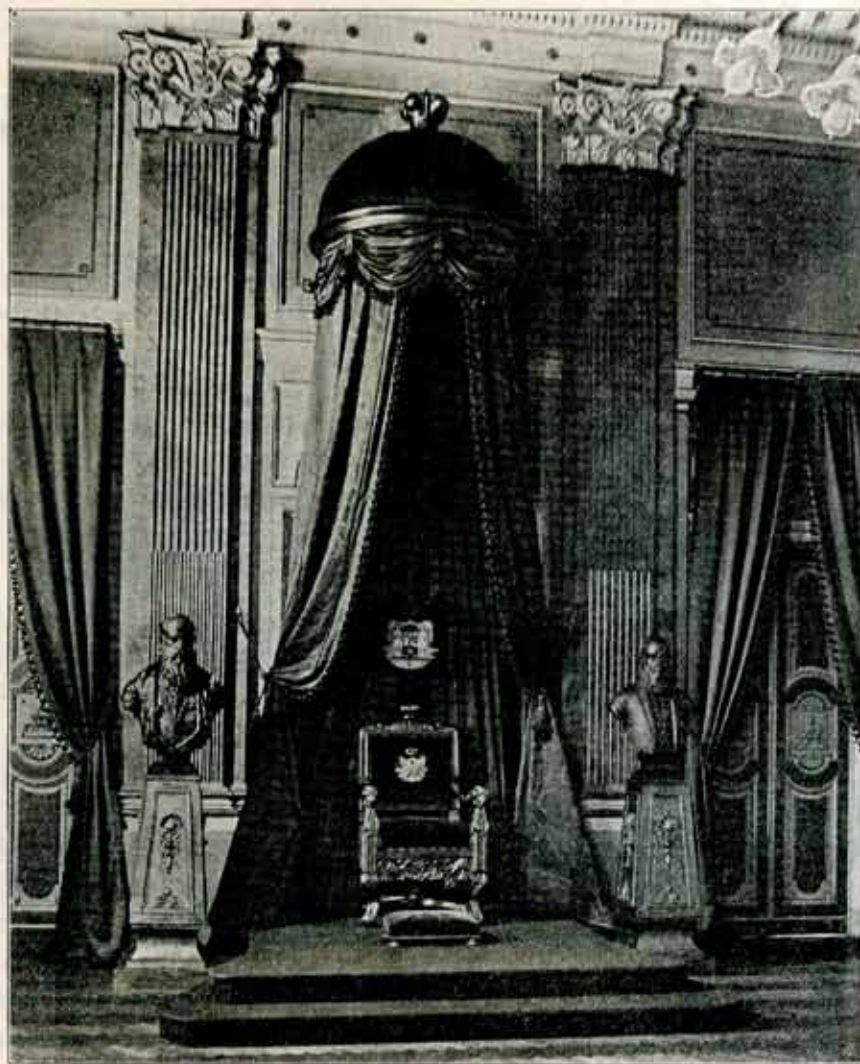
У питомој Брдској доли
Гдје вијуга Зета плава,
И гдје сунце жарко грије,
И вјечно се мирис лије
Са пољана и дубрава —
Љубило се драгих двоје,
Љубило се силно, тајно;
Љубав била као море
И бездано и бескрајно. —

Али мржња оба дома,
Зла освета — зла крвнина
Тражила је крви само,
Крви оца или сина —
Или оба! — Ђулин отац
Нехотице уби стрица
Марушкина. Крв убица
Дужна бјеше крв да плати;
Ал' Марушка није знала —
Љубав њојзи није дала
Крај гријеху сагледати.
Она га је сад љубила
Још силније, још страсније;
Она га је спомињала,
А по ноћи спала није.
И крај суза, крај лелека
Што на мрца тада паде,
Она свугдје Ђулу видје,
И јадаше своје јаде...

А кад сазна Борко мрачни
За несрећну љубав њену,
Јадом крикну отац стари

А крвљу му око сјену;
Плану мржња, пакó плану...
Рањен звијер плену скочи — —
За трен бјеху сажежене
Оне чарне, миле очи,
Да не гледа јадна мома
Драганова пуста дома.

После тога много ноћи
Слушала је тица мала

ПАТРИЈАРХОВ ПРЕСТО

Гдје Марушка у самоћи
Плаче, тузи — ал' заного —
И спомиње име драго...

Једне ноћи с четом слугу
Прикраде се Ђула тио,
Па уграби сл'јепу мому;
И већ зором далеко је
Преко страна одјездио.
А разјарен Борко стари
Оружану чету диже;
И кад трећа свану зора
Крај језера у врх гора
Љубавнике с бојем стиже.

Шта је било после тога?

Прича каже: Сваке ноћи
У црквици, у самоћи
Свијећа се сама пали;
А кад лаки лахор прђе
Преко горе и стијене,
Зажуборе ситни вали
И срдити жамор неки,
Пушке танке, јасна врева;
Па све ближе, ближе, јаче
Звекет ножа и мачева,
И рзање чилих коња,
И јауци палих људи — —

Никшић.

Па све клонз, све се стиша,
Зрак јутарњи кад заруди. —

Не знам ко се — много после —
Души збрин'о црквом овом;
Тек самотна и сад стоји
Са дашчаним својим кровом;
А над њом се бреза шири,
Па шумором прича тио
О том: да је отац неки
Двоје драгих раставио;
Прича грање са шапатом,
Кроз који 'но вјечност снови;
Прича талас са жубором
Кад стијене заплускива...

Симо Шобајић.

На Косову

(из путничке бележнице)

Мртво и пусто поље Косово, где се само укрштају разни ветрови и својим фијукањем проламају тишину и причају о пређашњем времену, о јунацима што овде падоше бранећи Круну и Лазара потмулим акордом запјевајући жалопојку Српској Слободи — заиста је гробље, где влада и сад неко страшно узмахивање смрти, која се још не може да задовољи толиким гробовима.

У ноћној тишини чисто ти се чини како се гробови отварају, мртваци устају, да се још мало поиграју са смрћу, с том страшном смрћу, која покоси слободу Србинову и која је једно своје крило бацила на Звечан, а друго на Качаничко ждрело, баш на зидине Марка Краљевића.

Пустош...

Тамо, где се некада разливаше несма славујева у китњасту лугу поред Ситнице и Лаба, где божур друговаше с безбројем мирисног цвећа и својим шареним ћилимом сведочаше о напредну животу овога поља — сад се види само црна земља, натоњена крвљу, онањена сунцем, покривена проклетством, где још има пристаништа само глог и совуљага...

Помало се још Лаб стара да жубори, али је Ситница онемела, изнемогла, и једва чека да преда своје мртве и ситне таласиће Ибру, како би их овај узео и што пре на својим моћним леђима понео тамо, где се они могу пожалити о јадима, којих је она неми сведок већ пуних пет стотина година...

Кад станеш више Михајлова Вира, баш испред самих зидина гордога Звечана, и удубиш поглед на загрљај Ситнице и Ибра, чисто видиш како се таласи силно сва-

ђају, како они Иброви одбацују од себе Ситничине. И то није доста. Кад погледаш мало даље, и ако Ибар јури страшном брзином, све ти се чини као да се таласи, запенушени и узбуркани, враћају назад, враћају од места свога циља — разочарани, уморени и страшни...

Ваља да су преварени у својим надама...

Још када ти слух навикне на ову чудновату музику, на овај разговор Ситнице и Ибра, када ти се учини како Ибар даје неке тајанствене савете своме суседу. Прислушкујеш овај ромор и каткад као да чујеш како Ибар подвикне:

„Враћај се натраг... тамо испод Сазлије савијај у језеро вале, примај у се рајине сузе да ти језеро буде веће. Па ако кадгод дуне ветар, оно ће се усталасати, и такви таласи прекинуће рајине вериге, омиће крв с ове земље, однеће проклетство... Веруј, то је најбоље, јер моја јадиковања тамо сад не помажу...”

Ситница опет ћути и ћутањем моли јачега брата да се смилује на њену немоћ, на њене страшне болове, па да је носи даље, носи *тамо*, где ће је кад тад чути, где ће примити к срцу њена ужасна причања, где ће, ако ништа више, а оно дајбуди осетити њене неме болове...

А Косово пуста.

Ноћу је страшно и страшније од сваке пустоши. Проклетство се вије над њим, судба му се демонски смеје и свети. Па зато оно и личи на црну и раширену пропаст, која гута све што има на себи печат живота. Проклетство се не задовољава људима — оно гута и природу. Зато је оваква пустош. И ти си готов да се следиш, да замреш, али ти се у овој ноћној тишини привиде сенке у тајанственим облицима, у крвавим душанкама, с кло-

нулим рукама, разрогаченим очима, гологлаве и пуне очајничког напора... очас се јаве, залепршају, уздахну, па опет ишчезну, понесавши се страшном брзином пут Грачанице.

Ти се пренеш и видиш да ове сенке јасно сведоче да овде има још живота, да има још наде, да још није

све мртво. Пролијеш сузу, прекретиш се и са неким још slabим огњем у грудима идеш пут Вучитрна или Приштине да преноћиш у турској механи — — — — —

На Видов-дан, 1904. год.

Гр. Вожовић.

Оздрављење

— Georg Freiherr von Ompteda —

Лекар тек што је отишао од ње. Говорио је о оздрављењу, не као о нечем извесном, али ипак као о нечем могућем. Болесница је лежала напољу, на великој веранди; ваздух је био тако благ, да су и постељу изнели, јер за болесна плућа није ништа боље — тако мишљаше лекар — него свеж пролећни ваздух.

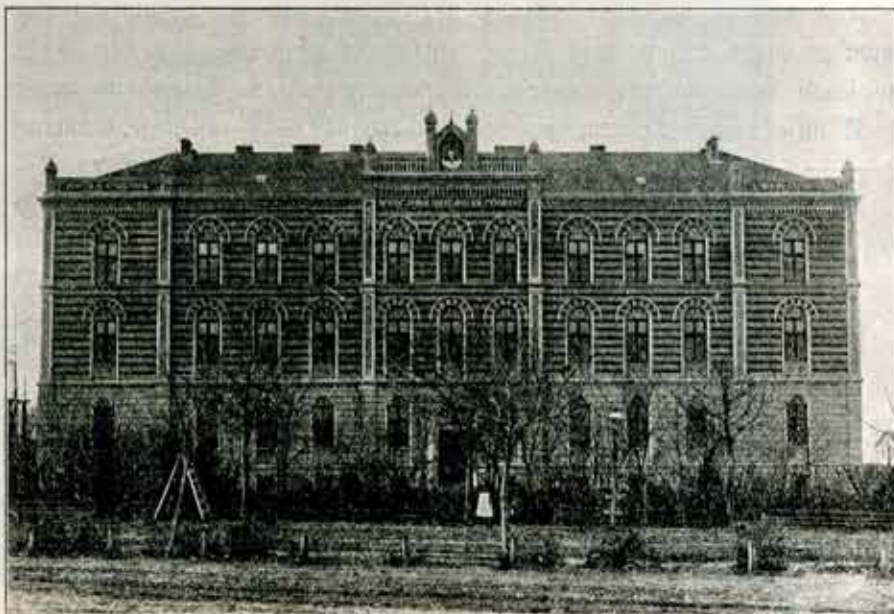
Својим детињастим изразом она га је запитала: да ли се не показује какав знак, какав поуздан знак, по коме би се могло рећи кад ће опорављење наступити? Старац, који из дугогодишњег искуства познаваше варљиву наду грудоболних, рече јој, и сам не верујући у то: да ће она сама осетити и да јој се то не може лако описати. Али му она није дала мира и мислила је, да он мора знати ма какав знак, по коме ће се то осетити. Тада је најзад попустио и рекао јој, смејући се у себи својим речима: кад се лака и слободна осети, весела и блажена преко сваке мере, кад јој се учини да свет није био никада тако леп као тада, кад помисли да јој никада није пролећни ваздух тако пријао, кад, напослетку, осети нову снагу, нов живот у жилама — тада ће оздрављење доћи. — Затим јој је, да би свој опис појачао и да би је мало разведрио, опоменуо на доба, када је као дете на Бадњи Дан чекала нестрпљиво, зарумењених образа и узнемираним срцем, да отац да знак звонцетом, па да деца јурну у божићну собу.

Тада ће наступити оздрављење.

Сада је лежала у зеленилу и чекала са чежњом што јој лекар обећа.

Завеса беше спуштена преко ње, да би је чувала од сунчаних зракова. Није била врућина, али је пажљива чуварка ипак држала, да пролећно сунце има довољно топлоте да болесници буде несносно. Ваздух је био пријатан. Тихо ђарлијање ветра разносило је мирис цветова

из врта. У врту, испод веранде, цвркутаху птице. На води пливала је гачући гомила гусака, а складна им вика одјекиваше јој тако хармонично, да јој дође као неки умор. Сети се тада, како јој је мати раније саветовала, кад не би могла заспати, да се опомене каквога великог,

Богословски Семинар у Ср. Карловцима

зеленог житног поља, или да представи себи море како се у таласима брежуљасто диже и спушта и како се вали, долазећи у недогледним редовима морском брегу, ломе о обалу. Сањала је о мору, о вечном, бескрајном мору. Учини јој се као да се налази на пучини. Нигде земље да се види. Вода се бурно дизаше, масе у дивљем кретању изгледаху црне; само бели праменови уздигнутих морских врхова светљаху из те једноставне слике. И цело небо бејаше мрачно, тек бледа светлост чинила је да се погдешто распозна. Али се не могаше распознати одакле светлост долази; чинило се да зрачи од облака, а ипак лежаше у тамном приливу, као одсев. Чудно је било само, што ништа није чула, никакав звук. Кретање воде беше само за око, али уво као да ту ништа не осећа. И она се ничег није бојала, чак се радовала тој морској бури;

мисао о бежању и спасавању сасвим је далеко од ње. Беше јој као да се мора сва опружити и предати гibaњу мора. Прво осети да лежи на води и да јој плима благо хлади потиљак. Она састави руке иза главе, а рашчешљана коса паде јој преко мишица и лежаше расута по таласима. Осети нешто неисказано. Протегли се, опружи и затвори очи. Тад јој беше таласаво кретање мање; учини јој се као да је све видније, као да сунце сија. Она поново отвори очи и нађе све промењено. Море беше глатко као огледало, непокретно и са дивним, дубоким плаветнилом. Сунце је стајало високо на небу и грејало. Хаљина јој се чињаше влажна. Дотаче је: не бејаше више мокра. Она се окрену око себе. Какав приказ! Бескрајна, широка пучина, равна, као огледало, а небо у свима бојама. Музика одјекиваше. И цвркутање птица и удар зебе. Ослушну. Тада се осети тако срећна, тако блажена. Поново се опружи, дуго, дуго. Нову снагу осети у жилама: здравље! здравље! Учини јој се да јој тело није било никада тако лако. Руке јој не имађаху никакву тежину више. И тада се сети доктора и његових речи. Као муња прође јој кроз душу. То је! Да, то је: оздрављење! оздрављење!

Али она не осећаше никакву потребу да каже то матери, да зовне старца који јој је оздрављење прорекао. Само један осећај овлада њоме: не желети ништа!

И није ништа желела, јер је била срећна! — —

На веранди, где је болесница лежала, стајаше лекар поред постеле и посматраше њено увело лице. Наједа-

ред приђе јој ближе, наже се над њом и послушнујући наслони уво на њена прса. Брзо се диже, пође журно вратима и викну чуварци;

— Што је могуће брже, зовите матер; али брзо, брзо!

И одмах се врати болесници. Руке су јој биле састављене иза главе. Лепа, дуга коса, која се иначе у витицу уплеташе, бејаше се расплела и расула по белом јастуку. — Она је тихо уздисала. Изгледаше као да хоће да говори, али се није ништа могло разумети, само се усне кретаху. Тада се болесница насмехи и диже обе руке. Лекар их прихвати. Докле се она, не отварајући очију, пола диже, одјекну тихо:

— Оздрављење!

Потом се полако завали. Лагано се испружи.

Старац јој спусти руке. Његова вештина беше више непотребна. Ступи на ограду од веранде и наслони се на гвоздену преграду гледајући њемо у цветни, мирисни, пролећни врт.

Трже се из својих снова. Најтеже му је још остало: мати је могла свакога часа доћи. Лекар диже завесу, јер сунце није више сметало болесници. Један пар зеба, које су цвркућући ловиле у гранама трешње што се према прозору савијаху, приу уплашен. Млаз ружених цветића паде, полете са трешње и обасу одар оздрављене — покојнице!

С немачког превео Ч.

Над једним гробом

1.

Ја не знам зашто, ал' тек често пута
Нека чудна туга испуни ми груди,
И у мени тад се полагано буди
Сећање на прошлост. И док мисо лута

По пустој гробљу сахрањених нада,
Палих идеала, младости без цвећа,
Мене уздах гуши, туга бива већа,
И низ лице тихо врела суза пада.

И ја плачем горко над тим црним гробом
Што ми младост узе. О, младости моја,
Како брзо пале без буре, без боја,
И колико жеља свенуше са тобом!

Слатки снови моји! Минуло нас доба,
И јесењи ветар развејо нам руже;
И сад после свега још гаврани круже
Изнад једног новог, побусаног гроба.

Зајечар, 1904.

2.

О, почивај мирно у ковчегу своме!
Мир дубоки влада око тебе свуда.
Таласи живота туда се не ломе,
Туна нема мржње, разврата ни блуда.

Осушени венац изнад хумке хуле
Зашумори болно кад га ветар дирне,
И ничега више осим црне груде
И запевке тужне у вечери мирне.

Снивај слатко сада. У вреви живота
За те беше само трзања и бола;
Понижена често горе и од скота,
Варала те вазда тек надања гола.

Спокојно и мирно под бршљана силетом,
У том тихом кутку где природа ћути,
Снавај. И никада у твој гробу светом
Нек ти суза моја покој не помути.

Милутин Јовановић

Познати нам велики мислиоци свију векова, чија су имена и многа дела читаве векове преживљавали, проповедали су, да је рад на Лепоме, да су естетичке творевине свију народа највернија слика и најсигурнији доказ духа и величине појединих народа. Та истина освештана вековима сија у свој светлости својој и на хоризонту модерних народа. И што год је један народ долазио ближе савршенству свом; што год је ближе ступао апогеји своје културне величине, тај рад, рад на Лепоме у најширем смислу те речи, узимао је све већег и већег маха. Доказ

брда кретала се да их што боље чују, — само је једно елегантно хиперболисање те истине, исто као и она једна манастирска легенда са обала Рајне, по којој је племенита свећеница једна провела три стотине година слушајући птицу из горе (песма јој је живот вековима продужила), исто, као и она жена о којој говори Мишле у својој Историји Француске (св. II) која је, под Лудвиком Побожним, чувши први пут оргуљу, умрла од ускићења.

А што вреди за музику не вреди ли у толико истој мери и за појезију, за какве светлосне појаве, за какву слику или архитектонску творевину? Зар је мало њих

Српски народно-црквени сабор

III в. пре Христа у Грчкој, XVI век у Италији. А кад кажемо рад на Лепоме, ту подразумевамо колико материјално Лепо: Лепо у облицима, светлости и звуку, толико исто и духовно Лепо, морал. Јер по нама и морал па и религија цветови су који ничу на естетичној основи. Радити дакле на Лепоме, у колико за тај посао буде потребних услова и спреме, значи радити са највише шанса на путу ка културном савршенству. Сад, од куда то да нас Лепо потреса, да се пред њим најсуштнији делови душе и осећаја наших, иначе притајени, усталасавају, да нас крећу, да нас подижу, — питање је које не мислимо овде расправљати. Тек доказивати да рад на Лепоме, да Лепо оплемењава, излишно је. Прича о Орфеју, сину Аполонову и лири његовој, на чије би се звуке, кад би он ударао на њу, и најбрже реке заустављале, и најкрволочније животиње заборављале дивљаштво своје, а читави

осетљивих људи, дакле људи суштинскијих осећаја, који су као очарани задржавали се пред каквом сликом у природи, пред каквим пејзажом било под јутарњом светлошћу, било под вечерњим сутоном, било под бледим зрацима месечевим?! Зар је мало њих који су осетили сасвим нове, дотле непознате дражи, поред какве изненадне песме славујеве, жуборења потока, или хујања ветра кроз оголеде јесење шуме? Зар је мало њих, који су под сводовима какве старе, порушене грађевине, чије зидове бршљан или коров шара, осетили јасније но мало кад, онај дубоки појам о пролазности свега, и сетни и потресени одлазили са тих развалина, где су дошли добро расположени?

И ето, такви осећаји, које те појаве буде, најсавршенији су део у људској природи. Обујмљени њима људи се уздижу и стварају дела од вредности. И то је најјаче мерило вредности свих артистичких продуката. Што у

једном вештачком делу буде више онога нечег неопредељенога што нас узбуђује, што из личне наше прошлости евоцира оне ретке моменте, кад смо потресени тонули у некој пријатној чежњи; кад су нам груди биле пуне наде, воље, енергије; кад нам се срећа осмеживала и сви златни снови изгледали да ће се остварити, једном речи, кад је биће наше било у потпуној хармонији са читавим светом и животом који се смрћу свршава, што, велимо, у једном вештачком делу буде више тога, у толико је и вредност његова већа. А од свију артистичких производа, поред музике, артист може тога елемента највише да унесе у литерарна дела. Реч људска ипак стоји као најјачи мотор за потресање људске душе. Па како је поред тога за рад на лепој књижевности потребно најмање материјалних средстава, то се од свију вештина највише његовала и негује лепа књижевност. Управо: у културном развоју свом и у раду на Лепоме, сви народи почињали су тај рад прво с лепом књижевности, па су се доцније постепено развијали и живопис и скултура и нарочито архитектура. За те вештине требало је много више материјалних средстава и требало је много више утанчаног укуса. Литература је вршила ту благородну улогу: она је спремала земљиште за те остале вештине.

Што је било с осталим народима, дешава се и код нас. Највећи број радника на Лепоме, или бар оних који су ради да то буду, ми данас имамо у лепој књижевности. Њихов број расте, и никада их у Српству није било више но што их је данас. А има их и добрих и рђавих, и интелигентних и ограничених, и талентованих и без талента, и таквих који су свесни значаја лепе књижевности у једног народа, и таквих, који о томе појма немају. Баш зато, што је од материјалних средстава за његовање те вештине потребно само парче хартије, перо и мастило, има их и званих и незваних.

И кад то стоји, кад је то несумњиво, може ли бити благородније улоге у друштву, но улоге литерарног критичара, човека, који није у стању ништа сам да створи, који, истина као оно паразит, живи о туђем зноју, али који може тако много да привреди, као интелигентан и начитан, као човек који је путовао, који зна туђих језика, и који је видео много, много више но скоро сваки наш почетник књижевник, а хоће на томе пољу да ради. Јер док је књижевнику поред осећања Лепог потребно и стварачке моћи, дотле критичар треба да има само осећање Лепог, и љубави, велике, широке, незаинтересоване љубави за све што је лепо. Као што се види, ми овде искључиво говоримо о критичарима који имају услове за то, који су спремни, који доста знају и доста су видели, јер верујемо да ми и таквих имамо. О оним пак стотинама младића, који почињу своју литерарну каријеру, или бар како они мисле да је почињу пишући критике, онда кад сами још ништа, апсолутно ништа не знају, о тима и такима не мислимо се бавити, јер само говорити и ређати речи није ништа. И последњи геца из Хомола може нам рећи своје мишљење о свему што види

и чује, па и о Венусу Милоском, Сикстовој Мадони, каквој симфонији Бетховеновој и Светом Петру у Риму. Само шта би то било? Било би мишљење једнога геца из Хомола.

Хоћемо дакле да говоримо само о оним нашим литерарно васпитаним људима, који имају услова да буду добри споредни радници на развоју наше лепе књижевности. Као што рекосмо, ми тврдо верујемо да у нашем друштву имамо и таквих. Али на жалост, и поред њих, ми и дан дањи немамо још ни једног литерарног оглашеног критичара, који је био у стању да се успије на ону потребну висину, са које би хладно и беспристрасно говорио о делима која узима на оцену. Немамо ни једнога који је био у стању да се отме утицају личних симпатија и антипатија, и према томе, немамо ни једнога, чија би реч била меродавна. У највише случајева пакост и злоба, добро или рђаво мишљење о писцу, дрскост и безочно величање свога ја, па чак и некакво шегачење, недостојно васпитаног гимназисте, били су вођи нашим литерарним критичарима.

Кад то велимо мислимо на пр. на онога једног нашег критичара, који говорећи о преводу једног Мопасанова романа, који је превео један његов пријатељ, хвали дело као нарочито добро за нашу читалачку публику, и вели, како је боље за то дело дати динар и по него попити код *Хајдук Вељка* или код *Коларца* неколико чаша пива и појести неколико переца. Као што се види врло духовита литерарна опсервација. Затим додаје: помислите само, ми смо досада преводили и Дарвина, и Хекела, и Спенсера, и Бихнера, а нико се раније не сети да преводи Мопасана. Колико бесмисленог у неколико речи за љубав пријатељства! Стрпате и науку и лепу књижевност у једну врећу, и ако су научни закључци, макар у датом моменту, универзалне вредности; и ако оно научно: два и два равно четири, вреди и пред париском академијом наука и пред каквим збором Хотентота, и ако опет, с друге стране, радови једнога Мопасана не могу никако бити једно и исто пред суперфином, већ блазираном француском читалачком публиком, и нашом, која још држи гусле и пева о Краљевићу Марку и Муси Кесеџији.

Па онда сетисмо се онога другог, који говорећи о једном делу вели, а то стоји и штампано, како је он о томе и томе и раније говорио, и то, допустиће се, с компетенцијом говорио. О, где сте Сен-Беву, Сарсеју, Бринтијеру, Фагеу, где сте Лесингу, где сте Минцу, ви, који пишући нисте знали да говорите с компетенцијом, где сте, да видите Србина брата, који савршенији и спремнији него ви, зна то, па чак то и каже, и то штампано?...

Говорећи оно горње сетисмо се такође и онога нашег литерарног критичара, који говорећи о једној књизи налази на првом месту, како је хартија, на којој је књига штампана, врло доброг квалитета, и како је, као што они високим стилем кажу: техничка страна дела за сваку похвалу. Помислите само каква духовитост, и нарочито како лепа лекција из литературе нашој читалачкој публици.

Сетисмо се и оних којима се може јежи на оне варваризме као што су: појезија, гимназија, утицати, како то сви наши књижевници пишу, у место, као што они мисле да треба: поезија, гимназија, утецати. На послетку кад већ Хрвати имају своје природне одреске, натрчке и сместагибала, зашто и ми не бисмо имали своје: поезије и гимназије. Оно истина, сав свет каже и појезија и гимназија, али ко зна, може сав свет и не знати што знају наши литерарни критичари.

После свега тога сетили смо се онога најинтересантнијег специмена наше литерарне критике, сетили смо се оне страшне *ја* форме.

Погледате га, скоро балавац; да не зна српски морао би мукати, а као што је познато, да научи српски требало му је управо толико исто интелигенције колико и телету да научи да муче; често је пута без кравате и неошишан, јер је, знате, још и човек напреднијих мисли. И скултуру и живопис зна из београдског музеја; као највеће архитектонске творевине зна Саборну цркву, Капетан-Мишино здање и нови дворца; од песника и прозаиста читао је Војислава, Домановића и Ђоровића, и наравно, све то пуштао кроз свој интелект, — а кад седне да пише критике, о артистичким делима, јер он и то уме, само му под пером искаче оно: *ја* држим, *ја* налазим, *ја* сам рад да... ит.д. ит.д.

Колико све то *surdet*; колико је све то далеко и од знања, и разумевања, и од скромности, и, нарочито, колико је ту мало естетичнога!

Међутим, ти млађи, који наравно мање знају, заражени су рђавим примером старијих, који су уверени да тако треба да пише сваки критичар који је спреман за тај посао, а поред тога још је и духовит, јер знате, код нас се до скоро, па и данас, само не у толикој мери, духовитост јако ценила. Ми смо једно време били поплавлени духовитим људима, који су духовитост нарочито култивисали, као што се на пр. култивису краставци. Било је читавих друштава у којима је сваки члан морао бити духовит. И отуда муке живе за поједине чланове тога друштва који су стајали пред страшном алтернативом: или бити духовит *à tout prix*, или не бити више члан тога пробраног друштва. У ствари пак ти модерни мученици само су једно сметнули с ума: да су на пр. и Волтер, и Бомарше, и Хајне, прво били Волтер, Бомарше, и Хајне, па тек поред тога били још и духовити, а да су они, ти наши литерарни критичари, и као прво и као последње хтели да буду духовити, верујући да је и само то нешто.

Да се човек пита од куда толико настраности код људи, међу којима има и интелигентних, тешко је погодити. Да не буде томе узрок оно притајено, дубоко уверење, да је њихов посао критичара, посао споредне вредности: да ће, и ако буду живели и после смрти, пошто је свем литерарном раду циљ и живот после смрти, живети тек иза другог, и да тога другог није било, не би ни њих било? Да не буде томе узрок оно о чему вели један модерни француски писац:

„Представите како год хоћете леним удео талента, удео критичког генија; представите га као потребног тумача, као плодног сарадника стварачког генија: осветлите свом светлошћу снагу и јасност, ширину и дубину интелигенције, која је први услов његов, представљајући у исто време, како се у тој хладној светлости меша и нешто онога светог пламена што песнике загрева, и како прави

Развалине цркве Св. Јована

критичари имају и маште и осетљивости, — па ипак, ни поред свега тога нећете уздићи литерарну критику са њене несумњиве инферијорности, која се састоји у томе, што је улога њена есенцијално другоредна и споредна, и што је подчињена делима створеним пре ње, која би постојала да ње и нема, док ње, критике литерарне, не би могло ни бити без њих... Отуда, оно нешто неодређено и неутрално што карактерише све критичке продукције не да да се и оне изједначују с вештачким урнек делима, и о раду критичара или баш и о самом критичару сугерира оној инстинктивној мрзовољи публице метафоре као што су: *бастард*, *немоћан*, *евнух*. Грубе али врло тачне алузије на оно нешто несвршено и недонесено, што карактерише тај облик литерарне генерације.

И кад то стоји као несумњива истина, коју је, по том истом француском писцу, чак и један Сен-Бев, на рачун свога рођенога рада, потврдио осећајући и признавши трошност своје велике и чувене збирке *Понедель-*

ника, само онај литерарни критичар, који свестан ине-ријорности свога литерарног рада, и поред тога ради и с љубављу и безпристрасно на њему, само тај има услова да помаже развијање књижевности на којој ради. Сав остали рад литерарне критике не само да не помаже књижевности, него јој још наноси грдње штете.

Кад велимо то, сетисмо се онога једног нашег критичара који, говорећи о једном почетнику и његову делу — десетак штампаних листића обичне шеснаестине — вели, да је то дело од епохалног значаја, и да је млади писац тим својим делом постао творац нове школе.

Замислимо сад случај, да се тај младић у души не насмеје толикој бесмислености свога великог пријатеља; замислимо да не буде толико интелигентан да осети колико је смешнога у том мишљењу његова пријатеља, — и он је пронао, као што је, на жалост, већ приличан број наших талентованих младића, и пронао на тај начин.

Не изгледа ли према томе, да у наших литерарно спремих људи има свега потребног за добре литерарне критичаре, сем истинске љубави према Лепоме, и сем такта, опет једног плода естетичног васпитања? Кад погледате само шта су многи од њих из личног расположења у звезде ковали, и из личног нерасположења под поге бацали, разумећете у многome ово несређено, хаотично стање што влада у маси наше читалачке публике. Војимо се да не грешимо, али нама се чини, да се и дан дањи највећи део наших белетристичких дела израђује по некаквим палилулским узорима и мустрама. То се још и данас највише тражи и највише плаћа. Ми чак имамо великих приповедача којима је сав материјал дао извештај политички моменат, чисто локалне природе, и наши литерарни критичари, место да о таквим делима, као литерарни критичари, и не говоре, они на против седну, и о таквим делима, који с радом на Лепоме имају толико исто заједничкога колико с Партеноном каква кривицара, пишу и на дуго и на широко, и хвале, хвале Боже мој, од неба до земље. И наравна ствар да се на тај начин незнатна публика не изводи на пут сазнања.

Та за име Бога, може ли бити данас и каквих ђака гимназиста који не знају за ону тако, тако стару истину, да вештине немају отаџбине, као што је немају ни страсти, ни снови који људе крећу; као што је нема ни светлост, нити извор њен, сунце. А има ли и у нас ма и једног литерарног радника који ради у ком другом циљу а не у искључиво томе, да му име живи и после смрти, и то не само у његову селу, но и ван села? Има ли и једнога који у души својој није ма једном помислио и на ту срећну евентуалност, да ће и његово име живети и после њега, као што живе многа имена разних народности чија се слава преноси с векова на векове? Па кад таквога ни једнога нема, да ли су се наши књижевници ма једном запитали: шта ли је било то што је учинило да имена тих великих људи вечно живе, и то не само у узаним њиховим народносним границама, него и далеко, далеко

преко њих? Ако су се запитали, оно што им је на први поглед упало у очи било је то, да се кроз њих није осећало ништа ни локално, ни провинцијално, ни национално. Вечне оне одлике људске природе, вечне слутње, снови, наде, страсти, патње, туга и жалост, смрт, која нас све чека, то су били основи на којима су се дизала сва вештачка дела која су преживела своје творце. Ако грешимо кад тако мислимо нека нам се каже чега националног, чега провинцијалног и нарочито чега локалног имају у себи радови Софокла и Еврипида, Иктинуса, Фидијаса и Пракситела, Микел Анџела и Давинчија, Дантеа и Петрарке, Корнеља и Расина; чега Хамлет, Фауст, чега музика Бетховена и Моцарта, чега Ана Каренина, чега Унижени и увређени?

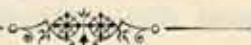
На крају је памети да српском, односно ма каквом писцу, његова национална средина даје највише, да не кажемо једини материјал за његове литерарне радове на Лепоме; али та средина само је оквир, у који он, ако је прави артист, има да стави ма и најмању парцелу онога нечег вечитог, општег, људског, или бар то мора да му је једини циљ.

Шта може једном интелигентном човеку, кога, као интелигентног, стално муче они вечити, у вечној суматлици омотани проблеми живота, шта таквом једном може да каже какав Митко из Сурдулице, кога нам писац само као Митка представља, са оним његовим локалним обележјем; шта њему може да каже оно већ блутаво: кућо моја, очи моје, најо, бато? Апсолутно ништа. Е, али је некакав критичар наш говорећи о радовима наших модерних приповедача, избацио и реч *национална приповетка*. И многи наши сироти књижевници који мало знају, мало су видели, мало читали и имају мало талента, верујући да и такво чудо може у литерарном свету да постоји, сели су и радили у духу „националне приповетке.“ Ал' зато онда, кад ти сироти књижевници буду још за живота свога посматрали помор своје литерарне деце, онда би ту критику требало довести и рећи јој: гледај само, гледај, то су жртве твоје несавесности. Место да си их као спремија упутила, ти си саветима својим, у којима није било праве љубави, учинила, те су они, радећи и тежећи сазнању истине и Лепог, лутали свег века свог.

Ако је у неговању и васпитању игде потребно нежности и пажње то је потребно у неговању почетника радника на Лепоме. Самим избором тога свога рада сви они дају довољно доказа о томе да нису обични младићи. Да им свима погледи иду ка нечем бољем, савршенијем, узвишенијем, што многи од њих у грудима својим осећа, па је рад и да га оствари, рад је да га и другима пружи.

С тога и завршујемо ове редове с молбом упућеном нашим спремих литерарним критичарима: више, много више љубави и искрености, и не заборављајте, да је у градини људској најплеменитије оно цвеће ка којем и ви по који пут кренете да га заливате или да га искорењујете!

П. Ј. Одавић

Од севдаха...

1.

Ја сам анао већ одавно
Да ти срце бисер крије,
Да си њежна као пвијет
Ил' ко љубав севдалије;
Да си добра као јање,
Красно моје миловање!

Ал' не сањах никад досле
Крај љубави и покоја,
Да си тако страсти пуна,
Да њом дише душа твоја;
Нити слутих, моје јање,
Да ти знаш за миловање.

Искрена ко мајчин поглед,
Што у свијет чедо прати,
Ниси могла више крити
Нити срцу цвап дати,
Врјеме стигло, ружо рана,
За страснога миловања!

2.

Није доста! Ја у свем животу
Ничег доста искусити не ћу.
Љуби, драга, ноћ је тако кратка,
Љуби, драга, јер иначе клећу.
Није доста! Ја ћу много више:
— Леле, дико, тише, тише, тише!

На бујици, што се живот зове,
Ја сам давно без крме и једра.
Све нек прође! Сагледаћу и крај
Ненатмурен, миран, лица ведро,
Ал' ћу живит' док младост мирине:
— Леле, дико, тише, тише, тише!

Не куни ме! Та ја и сам знадем
Да ћу презрет' све, што радост зове,
Страст кроз живот, младост и крв врелу
Па и тебе, најслађе ми снове —
Ал' касније, када све битише.
— Леле, дико, тише, тише, тише!...

Влад. Ћоровић

❧ Листићи ❧

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

А мајлије

(из туђег низа)

CI

Исправке су сад на реду,
За то једну дајем и ја;
Реч о злату сада гласи:
„Није варак све што сија!“

CII

Онај брак је срећа
И најлепша јава:
Где је жена *срце*
А домаћин *глава*.

CIII

О човеку не пресуђуј
Чим га видиш, чим се јави:
Таласи су на површју
А на дну је бисер прави. —

CIV

Између наде и успомена
Живот се креће стара и млада:
Млад гледа нади слободне путе,
А стар се сећа негдашњих нада.

CV

Једна је само у овом свету
Крај које жена не може стати;
Она је боља и много виша
Од сваке жене, — име јој *мати*. —

CVI

Ако зажелиш да познаш себе —
Погледај друге (а ми то знамо!);
Ако л' зажелиш да познаш друге —
У своје срце погледај само!

CVII

Нестало би многог јада,
Синуло би овој тами:

Кад би сваком опраштали,
Што праштамо себи сами. —

CVIII

Само мали радо чине
Лудорије величине. —

CX

Срећан који не осети
Кад несрећа пође;
А несрећан ко не позна
Кад му срећа дође.

CX

Најгора је илузија
Којом муке спремаш,
Кад верујеш и говориш
Да их више немаш. —

CXI

Савест је закон добра,
Закон је савест зла;
Ко савест има чисту —
Има и добра сва.

Превео О.

Развалине

Све је мртво...

Једино ја и један гладан гавран посматрамо развалине.

Буром изломљена зовина трска и кржљаве шибљике пропалих јасенова стрче из сивог стења, прошараног сасушеним црним лишајевима. Гомиле камења покрива дебео плавичаст снег. Из белине стена и снега зјапе две непомичне, црне пећине, округле као очне шупљине мртвачких лубања; из њих бије мрак и језа.

Један заостали зид мирно и дремљиво гледа у оловно зимње небо и полако и издишући прича облацима о дому у коме је царевала љубав, о храму где је живела вера и о чврстим бедемима где је почивала нада...

Хладан и потмуо ветар хуји кроз развалине и тресе слабу зовину треку и кржљаве шибљике пропалих јасенова, као да се љути што су живи још ти сићушни изданици прошлог живота. Тужна је и страшна та мртвачка песма која полако клизи преко гомиле камења и губи се у празну зимњу атмосферу....

Све је срушено, све је мртво, све покрива дебео плавичаст снег....

Још ја и један гладан гавран посматрамо развалине.

М. М. Ускоковић.

Један борац

На друму сеоском.

Тихо је вече; нијају се, до душе, врхови гранчица, али то видиш само — не чујеш и не осећаш узрока томе... Но ево! нешто шушти оштро, тврдо, као да дрво говори! Шта је то? Да ли се неко противи зликовцу ветру, који се прикрада на претима да после заурла и поремети све у тихој атмосфери? Је ли то одбрана оних малих, слабих травчица, оних исушених сламчица и грана врбових, које морају да сагибају главу? И шушти, шушти... Дивни су ти тврди звуци! — Кажу: трепери као јасика! Не, није тако; није она плашљивица, смела је она, дивна јасика!

— — — Стојим, слушам и уипрем очи у срчане лиске, па жалим: што стабло није краће те да завучем главу у грање њено, да ме покрије лишће смело, и онда да шушти... Она да шушти, а ја да је грлим, њу: смелога борца!

— Буни се и рошњи, јасико мила! Шушти, ромори!

Ст. С. Н—ћева.

Анђелова љубав

(франц Триптарцер)

Изнад креветца летео је анђео, шумним летом. Поглед бесмртнога створа паде на успавано дете. На њега се осмејкује слађано лице, љупко и чедно, као да је то његова рођена слика на површју сребрнаста извора. Тихо се спушта анђео, радујући се милој обмани, и ступа, ваздушним кроком, поред спаваћива детета. Ах, како мило спава: невиност и небесно спокојство шуми дахом са усана, простире се по сребрну чеоцету, коврчи злаћане кудре и образује светитељски ореол око главе; почива као гранчица крина у склопљеној руци. Анђео се љупко смеши; ну убрзо се наоблачи његово лице; са узрујаном збиљом анђео се тужно окреће у страну. У духу предвиђа буру дана који ће доћи; олуј, којему само храст одолева, а под којим цветак подлеже. Слуша фијук стреле несреће, која душу убија, противу које је невиност и право само лонак штит; види сузне очи, покривене меким трепавицама, и разорене груди што се сада тако спокојно надимају. Болећиво сажалење обујми душу небеснога весника; он управи у вис поглед, у којему је лежало питање; и — Свемоћни даде знак. Анђео обухвати кудрави потиљак, целива уздрхтале усне, рече: „Чедо, буди срећно!“ и — мала беше мртва.

С. Д. Мијалковић.

Враћам ти се драга...

Отишла си оне последње летње вечери која је прекинула занос и безбрижност ђаковања и љубави. Ненадно, као смрт здравог пријатеља, донео је растајак прву тешку рану, крај које први пут осетимо колико је моћно и сурово време.

Сутра дан је свитало мутно и хладно јутро. Слушао сам песму несталности, што је посветише први јесењи ветрови последњим остацима лета.

Ти си била под другим небом, усамљена и удаљена од мене, од свега око мене.

Гледам једнолику и празну садашњост, по којој бесциљно лутам.

Време ми пружа гомилу искушења и идола. Оно срожава у баналност сваку нежнију и светију помисао. Оно исмева спомене. Али ја научих да те ценим, драга, јер видех изближе свет и људе, јер чух шта они раде, јер испитах њихово срце.

Побегох прошлости. Гомила успомена навире.

Враћам ти се, драга. Враћам ти се уморен лутањем, али одушевљен.

Враћам ти се као заморени и засићени путник што се враћа своје питомом родном месту, где је толико искренности, честитости и љубави. У њему нема ни блеска ни сјаја, али има истинске среће.

Враћам ти се, драга, да заплачем кад те загрлим; да потеку из ока сузе које никад нисам проливао; да полете из срца песме које никада нисам певао.

Враћам ти се, драга...

Т и

Често си ми изгледала као девојче које ме воли првом љубављу, оном безазленом и наивном љубављу коју време сахрани и остави као слатку успомену, да јој се, можда, срце насмеје.

На твоје безбрижном лицу блиста свеж осмејак као пролећна роса на пољском цвету. И у томе тренутку учини ми се да те волим као што твоја млађа сестра воли своју лутку.

Али кад ме очи твоје, светле и чисте, у часовима лаког узбуђења, погледају дубоко и мило, — твоја нежност претвара се у чаробну и моћну реч која улива веру.

Твоје детињско смејање звони као најлепша песма невиности.

Твој мисаони поглед речито, и ако без речи, говори о твоје трезвеном здравом, и младом духу.

Твоје име

У шумном весељу после празних разговора и налегнутих шала, где се плитко мислило а смејало тек да се смеје, као неким чудним случајем сину ми у памети твоје име. *Твоје име!* Те вечери поменуло се, а нико не знаде шта је оно мени.

Понеше ме у бескрај мисли, а жеље и уздаси одоше као преплашене тице.

Досадност, коју осећах, ишла је до одвратности и ја побегох у самоћу да ти посветим један део времена које крадем од суровог живота. Али не умем ти, драга, ништа рећи о срећи и надама које се до неба дижу, о нежности

ЧЕШЉАЊЕ СЕЉАНКЕ СА КОСОВА

и доброту која ме обузима када те волим. У љубавној агонији плакао бих пун чежње, док ти плачеш мислећи да сам те заборавио. Али никад ни ти ниси веровала у ту помисао.

Кад се спушта сан на уморене очи, ја размишљам верујући толико, да ме често пута плаши толика срећа. Али тада се утешим, увидевши да не желим ништа више од толиких других који су остварили оно о чему ја сањам.

Тако се играју са мном љубав, слутња, вера, утеха и туга.

Тако се ми умарамо животом...

Шабац.

Влад. Станимировић

Утопљено звоно

Драмска бајка у пет чинова, написао Јерхарт Хауптман,

превео Р. Ј. ОДВЈИЧ

(НАСТАВАК)

Чин четврти

(Топоиница као у трећем чину. — У отеновитом знају, десно, пробијена су врата која воде у планинску пећину. На левој страни ковачко је огњиште с меховима и димњаком; на огњишту је ватра. Накован је недалеко од огњишта).

Хајрих (на наковну чврсто држи клештама комад усијаног гвозђа. Поред њега је шест костимованих патуљака).

Први патуљак (држи с Хајрихом клешта). — Други (удара ковачким чекићем по усијаном гвозђу). — Трећи (меховима ражарује ватру). — Четврти (необично пажљиво и не мичући се посматра рад). — Пети (очекује кад ће ударити маљем што му је у рукама). — Шести (седи на једном маљем увијеном престолу; на глави му је сјајна круна). — (Исковани и изливени архитектонски и фигурални делови размештени су околу).

Хајрих

Удри све док ти не клоне рука.
Узалуд цичиш, ленивче лени.
Не буде л' на број удара твојих,
На огњу ћу ти спалити браду.

Други патуљак

(одбаци чекић)

И мислио сам! Ал' чекај, дѣте,
Кад ја припретим — то није шала!

(Хајрих га ухвати и дигне над огњиште. Патуљак се отима и цичи. Онај што дува у мехове ради свом снагом)

Први патуљак

Не могу више! Рука ми клону.

Хајрих

Сад ћу ја. (Другом патуљку). Шта је? Дође ли снага?

Други патуљак

(одобрава журно и радосно; докопа чекић и поново удара свом снагом).

Хајрих

Тако ми петла! Оштро ћу с вама!

(Ухвати клешта за ручице)

Та зар би ковач свршио посла
Ако се с вама заноси само.
Свак од вас мисли с ударцем првим
Да другог никад не мора бити.
Обзира од вас не води нико
О тисућама ситница разних
Велико дело што их захтева. —
Само се врело гвозђе савија!
Та куј! — Шта радиш?

Први патуљак

(у журби покушава да усијано гвозђе уобличива)

Могу и руком.

Хајрих

Лудове дрски, где ти је памет?
Зар би да руку пепелом створиш?
А шта бих, реци, без твоје службе,
Веландски роде? Без твоје моћи
Како бих оног торањског здања
Високи вршак дигао смело
Кроз онај горски самосам ваздух
До у близину самога сунца?!

Први патуљак

Облик је готов а рука здрава;
Клонула јесте, ал' ништа више.

Хајрих

Брзо на одвод! Никелман нек ти
Воденим биљем руку овија.

(Другом патуљку)

Одмор' се, лѣни! Заслужен одмор
Нека ти прија. У израђеном
Ја ћу већ наћи радости за се.

(Узме тек сковани комад гвозђа, седне и посматра га)

Изврсно, збиља! Геније добри
Данашњем послу успех је дао.
Смем рећи да сам пун задовољства:
Иа необличја облик се рађа,
Од несрећеног — најдраже ниче
Какво смо до сад тражили жудно.

(Четврти патуљак почео се на столицу на нешто шапће Хајриху у ухо)

Махни ме, лудо! Шта ми то шапћеш?
У квргу ћу те везати, море,
А замотуљком заптити уста.

(Патуљак побегне)

Шта на том дѣлу није с целином?
Шта ти не годи? Говори — питам. —
Срећан ко сада не бејаш јоште,
Нит' срце с руком сложније беше.
Чему замераш? Да л' нисам мајстор?
Ид' ти се, можда, са мнош једначиш?
Де, одмах реци: шта би то хтео?

(Патуљак му опет приђе и шапће му у ухо. Хајрих побегне, уздише устане и завршен посао поново метне на накован)

Нек ово дело ђаво доврши.
Спаваћу, јешћу, пити — умрети.

(Пети патуљак прилази наковну)

Не усуђуј ми се ни да га такнеш!
Шта ме се тиче што косу јежиш,
Што лицем модриш, погледом рушиш?
Ко ти се пода, ко те не држи
У власти својој, убице клети —
На крају мора главу да свије
Да тучу прима милости твоје!

(Пети патуљак лутито разлупа о накован израђени предмет. Хајрих шаргуће зубима)

Не мари ништа! Дајем вам одмор.
Доста, патуљци. Идите сада.
Ако ми сутра донесе снаге
— А ја се надам — зваћу нас опет.
Несвршлив рад ми користи не да. —
Еј ти крај меха, тешко ћеш данас
Имати посла. — Купи се, иди!

(Патуљци, осим онога на престолу, излазе кроз врата у стени)

А ти, што само једанпут збориш,
Ти крунисани, шта чекаш? — Иди!
Зборити не ћеш ни сад ни сутра —
А небо знаде, да ли ћеш икад?
Готово!... Када?... Умор ме свлад'о...
Вечерњи часе, мио ми ниси;
Ужљобљен измеђ' дана и ноћи
Ниси ни једно од ово двоје.
Из руку мојих отимаш чекић
А сна ми не даш — јединог смисла
Одмора сваког. Немирно срце
Чекати мора без моћи сваке,
Чекати с болом на дан идући.

Сунце, што на све свој пурпур лије,
Дубоко тоне... све нас напушта.
Привикли сјају дрхтимо слаби
Докле се бедни ноћи не дамо:
Краљеви јутром, просјаци ноћу
Дроњци покривач докле смо у сну.

(Спусти се на одар и савари отворених очију. Лава бела магла продира
през отворена врата. Како се магла развије, устане се Никелман из одвола).

Никелман

Брекекекс, кворакс! Сад се одмара
У тршчан-дому црвичак земљин —
Без вида, слуха! Грбаве сени
Вуку се брдом облачне, сиве,
Час нѐмо претећ' час песницама,
Час ломећ' руке у страшној жалби.
Нит' зна нит' види уздахе јеле,
Нит' чује фијук тихи и грозни
С ког свака игла на јели цепти
Док она сама грањем се лупа
Исто ко тица у страху тешком.
Гледај, већ дрхти; осећа језу
И срж и кост му, — ал' дело дана
И у сну своме испред вазда.
Остав се тога, залуд се бориш,
Јер Бог те позва у бој са собом.
Сада те гурну, јер си без моћи.

(Хајрих се покрене уздишући)

Залуд све жртве! Грех је — грех само.
Благослов божји не доби силом:
Да грех, по вољи, заслуга буде,
Да казну своју наградом створиш.
Ти си пун мана! Крв ти по руху!
А праља што би спрати је могла,
Доћи ти не ће, ма кол'ко знао.
Црне се елфе по провалама
Већ за лов купе. Лајање хајке
Брзо ће до твог уха допрети —
Лов је напушен. Маглени цини
У чистом зраку облачне куге
С терњима грозним и страшним дижу:
Према твој брду полако иду
Да сможе тебе, и твој род и све! —

Хајрих

Ах, Раутенделајн! Мучи ме, дави!

Никелман

Она ће доћи — ал' беспомоћно.
Да је и Фреја а ти сам Балдер
Са тџлом пуним сунчаних стрела
Од којих свака свој циљ погађа —
Бићеш побеђен! Јер чуј ме добро:
У језеру звоно лежи
Под камењем
И под стењем;
Из њега би сад да бежи
Ка звездама сјајним;
Световима тајним. —
И у звону и крај њега риба рој...
А најмлађи зеленкоси пород мој,
Ћерка моја, око њега леће, кружи
И уздише, плаче, тџи,
Што то старо звоно бруји
Као да му са усана крвца струји.
Па се свије, па се пригне
Да се опет у вис дигне.
Тешко теби што још снујеш,
Кад му опет јек чујеш!
Бим, бам!
Његов јек ће да те скоси,
Јер смрт носи!
Бим, бам!
Бог нека те чува сам!

(Никелман се спусти у одвола)

Хајрих

У помоћ! Помоћ! Гуши ме! Помоћ!

(Пробула се)

Ах, где сам?... Где сам?

(Протаре очи и измочађено гледа око себе)

Има ли кога?

Раутенделајн

(појави се на вратима)

Зовеш ли мене?

Хајрих

Јест, тебе! Ходи!

Стави ми руку на чело!... Тако.
Косу ти, срце... сву тебе жудим.
Ходи! Што ближе! Свежину шумску
И рузмаринов мирис ми носиш.
Љуби ме, душо! Ах, љуби, љуби!

Раутенделајн

Шта ти је, драги?

Хајрих

Ја не знам... Ништа.

Озебох лежећ. Покриј ме чиме.
Немоћ ме узе и срце клону.

ЧЕШЉАЊЕ ВАРОШАНКЕ СА КОСОВА

А мрачне силе к мени продреше,
Избраној жртви, и мучине ме
И давише ме... Ал' сад је добро,
Сад је све прошло. Устајем снажан.
Нек дођу!

Раутенделајн

А ко?

Хајрих

Душмани.

Раутенделајн

Који?

Хајрих

Сви безимени душмани моји.
Ал' сад сам снажан као и пређе
За страх ја не знам, ма да ми у сну,
Као хијена, прилази кришом.

Раутенделајн

У грозници си!

Хајрих

Осећам језу
Али ће проћи. Грли ме, стежи!

Раутенделајн

Ох, драги, мили!

Хајрих

Реци ми само:
Да ли ми, чедо, верујеш јоште?

Раутенделајн

Јуначе сунчев! Балдере! Блётко!
Љубићу беле обрве твоје
Што се над плавлем очију твојих
Вију....

Хајрих

Да л' сам то? Да ли сам Балдер?
Дај д'уши мојој високи занос
Што раду треба. Јер к'о што руком
Чекић и клешта тродно се држе,
К'о што се мрамор напорно реже,
К'о што се успех не јавља увек
Јер га ситница често убија —
Тако и вера и занос гину,
Јасни лик души из ње се губи;
Јер да у делу људскога рада
Небески поклон нетакнут буде
У сјају своје сунчано-нежном —
Како је тешко! А пропадне ли:
С њим ће и вера. Обманут стојиш
У искушењу, да се отресеш
Снију тегоба за довршење,
Што се у оном великом дану
Самог зачећа скрише у теби.
Ну доста о том! Са жртве моје
Пр'аво у небо дим се још вије.
А разгони л' га рука с небеса
— Воља је вишња. С плећа ће пасти
Одећа жреца — не мојом вољом.
И стојеш' више од свију других
Тужан ћу немо с Хореба сићи. —
Ал' амо бакље! Сјаја!... Покажи
Вештину своју. Свог вина дај ми.
Па ко сви људи, ми ћемо хватат'
Храброшћу дрском, пролазну срећу.
Боље је дати судбини тешкој
Живота нег' ли лености труле
— Тај усуд земљин, крај ког се губи
Све што се има, с највећим правом!
Нек свирка јекне! —

Раутенделајн

По брдма бејак,
Час летећ с ветром ко паучина,
Час као бумбар, час посрћући
Од круне круни као лептирак,
И свакој биљци, цветку и травци,
Саси, ђурђенку и маховини.
Свима редредом заклетву узех:
Никаких з'ала да ти не чине.
Сад Црна Елфа, којој си мрзак,
Мој добри драги, — узалуд спрема
Самртну стрелу за твоје гр'уди!

Хајрих

Самртну стрелу? Самртну стрелу?
Ја знам тај привид: он ми се јави
У свештеничком скромном оделу.
И претећи ми, тад је о стрели

Бунцао некој што ће у моје
Згодити срце. Ал' ко ће стрелу
Тиснути с лука?

Раутенделајн

Нико, мој драги.
Безбедан ти си, безбедан, кажем.
А сад, кад желиш, знак само дај ми,
И меки звуци, ко струја даха,
Окужиће те оградом звучном,
Кроз коју не ће до тебе доћи
Ни људски позив, ни јака звона,
Ни чари Локе. Желиш ли само:
Сводови пашће пећинске сале,
И рој патуљски зукаће крај нас
Спремајућ', красећ' и сто и стене. —
А пошто расте моћ мр'ачних сила,
Д'дле, у земљи, скрићу се с тобом,
Где дах цинова не ће продрети. —
Тисуће св'ећа сијаће нама...

Хајрих

Остави, чедо! На што ми славље:
Мој рад већ дуго, беславно, немо,
Ко развалина час онај чека
Када ће доћи славље свих славл'а. —
А сад да видим здање које ме
Гвозденом стегом везује за се.
Узми светиљку и пут ми казуј.
Пожури! Јер су, осећам добро,
На послу своје душмани моји:
Нешто подгриза основу здања!
На рад ћу опет, — одмора нема.
Буде л' свршетак награда труду,
Јави л' се делом све што се скрilo
У стени, злату, слоновој кости:
Тад вековечно биће ми дело!
Несавршенству плата је клетва,
Ал' та ће клетва немоћна бити
За дело моје.

(Хоће да пође али застане на вратима,

Чедо, шта чекаш?
Не стој, већ хајде! — Да те не вређах?

Раутенделајн

Не, не.

Хајрих

Па шта је?

Раутенделајн

Ништа.

Хајрих

Јаднице!
Знам шта те мучи. Наивно дете
Лептирка хвата и смешећи се
Убија оно што нежно воли.
А зар с лептирком ја да се мерим?

Раутенделајн

А ја зар с њиме, с дететом малим?

Хајрих

Не! Јер то кад бих сметнуо с ума —
Не би ми било разлога бићу!
Сјај очију ти, роса у сјају,
Каже ми тугу што ти је створих.
Мој злобраз језик учини тако,
Ал' није срце — оно је твоје. —

Не плачи! Ходи! — За подвиг нови
 Ти силе даде; ти моћи својом
 Празне ми руке напуни златом
 Да такмац будем, смело и вољно,
 И — боговима! — Та још и сада
 Неисказано ми дарујеш свега
 И нудиш чари лепоте своје
 Која је мени још непозната,
 Ма да бих хтео да је разумем:
 Болу је блиска и срећи сродна. —
 Светли ми! Напред!

Шумски фаун

(више о пола)

Хојлаха! Хојла!
 Хајд' горе! Горе! Слободно, смело!
 Храм Ваљов мора у рушевине!
 Господин-попо, брицо, — та напред.
 Ево вам сламе, смоле и прућа.
 Сад мајстор Хајрих елфицу љуби;
 На одру лежи, не мисли ништа.

Хајрих

Тај гад је, биће, бунике јео.
 Не кречи, хуло, кроз ноћ и маглу
 Добро се пази!

Шумски фаун

Од тебе?

Хајрих

Можда.

За браду ћу те, наказо козја.
 С таквима рачун брзо свршавам!
 А када познаш мајстора свога
 Бићеш острижен и питом, да ћеш
 Бити што ниси: јарац и ждера
 Постаће радник. — Брекећеш, је ли?

Наковња ево, ту је и чекић.
 Довољно снажан да те испракља.

Шумски фаун

(окрене му леђа)

Нуте јунака! Хајд' дођи, туци!
 Тако надрних јоште је било,
 Ал' мачем су ми тек буве тресли!
 На наковњу ти гвожђе је блато,
 Распрштаће се ко ђубре кравље.

Хајрих

Па дела, рђо, дртино клети!
 Ко кедар да си матор Ливански,
 Да ти је снага ко језик што је —
 У ланце ћу те да воду вучеш,
 Колибу чистиш и стење ваљаш.
 А батином ћу кад се узлениш!

Раутенделајн

Он јавља само.

Шумски фаун

Весело! Хајса!

То ће тек бити — доћи ћу и ја:
 На спалиште ћеш ко теле какво!
 Вући ћу уље, сумпор и смолу
 Да се што боље припреми огањ
 С чијег ће дима сунце помрчат!
 (Оде. — Из дубине се чује вики многих гласова)

Раутенделајн

Хајриче, чу ли? — Гласови људски!
 Ужасна вика! — Тебе се тиче!
 (Један камен улети и погоди Раутенделајну)
 У помоћ! Бабо!

(наставити се)

Прво сејање (сликао А. Стахјевич). Обичај у пољском народу приликом првога сејања представљен је веома речито у овој слици познатој и ван граница пољских.

Моја љубав (сликао Ф. Енгел). Под ликом Св. Цецилије, заштитнице музике, сликар представља предмет своје љубави. —

Мачкица (пресликала † Милица Анђелковићева). Прошле године донели смо један од радова даровите Милице и ожалили њену смрт, којом је поништена једна лепа нада српскога сликарства. Завршивши претходне студије у Српској Сликарској Школи, Милица је била спремна да се на којој јевропској Академији и даље усавшава, али је смрт рано, и сувише рано омете. Данас доносимо једно њено слободно пресликавање, из ког ће се и опет видети, да је доиста у Милицы изгубљен леп и несумњив дар. —

Престо Српскога Патријарха у Ср. Карловцима. Овај је престо постављен у свечаној дрорници патријархова двора. С десне стране је поспреје митрополита Стефана Стратимировића, а с леве патријарха Георгија Бран-

ковића. На престолу и више њега грб је Карловачке Митрополије.

Богословски семинар у Ср. Карловцима. Ова лепа и уредбом угледна зграда довршена је прошле године трошком Српскога Патријарха. У њој станују српски богослови под надзором заводске управе. Тако је подмирена потреба која се осетила још за митрополита Стратимировића (1794. г.). У овој су згради све просторије потребне за интернат. Семинар је под духовном заштитом Св. Кирила и Методија. —

Српски народно-црквени сабор. — Слика представља чланове саборске, икупљене у Ср. Карловцима, за сесију 1902., 1903. и 1904. године. Српски народно-црквени сабор заступство је православних Срба Карловачке Митрополије. Он расправља, уређује и преко својих органа управља и извршује послове који се тичу цркве, школе и њихових имања. Сабор има 75 посланика, од којих је увек 25 свештеника а 50 световног реда. Сабор треба да се састаје сваке треће године, а сазива га патријарх. Овај данашњи сазив извршен је после десетогодишње паузе,

а наша слика представља како саборски чланови полазе из гимназијске зграде у саборну цркву на позивање Св. Духа. —

Развалине цркве Св. Јована. — У Старој Србији, недалеко од Призрена, у селу Штрицу, наводи се ово црквиште за које се зна да је било храм посвећен Св. Јовану. И ако више не служи, и ако је народ узалуд молио да храм преправи и обнови за службу, ипак побожни Срби често долазе к њему и припаљују свеће за своје живе и мртве. —

Чешљање сељанке са Косова. Сељанке на Косову ишчешљавају и деле косу на два дела и до доле исплету у перчине. Те перчине спуште са једне и друге стране лица, преко слених очију до испод браде; ту вежу црвеном или црном врвцом по два три талира па онда перчин опет враћају горе и на врху главе вежу крајеве оба перчина. Те перчине називају *саплетци* и *суилетци*. На саплетке се ставља још по један низ цванцика који се утврђује иглом на којој је велика глава од пиринца. Та се игла зове *укосница*. По коси се ставља бела марама и прекрете јој се крајеви тако, да врхови оба краја марама дођу баш изнад чела, на теме, а друга два врха марама спуштају се с једне и друге стране лица преко ушију и саплетака. Све стране ове марама поткићене су разнобојним манистрама (перлама) а ивице су ишаране још разнобојним памуком и ермом. По разноликости тих шара има и свака врста марама своје име, као: божурана, појасана, црвене штреке или штрекана марама, зубена, змијана, звездана, исеклија и т. д.

По врх ове махраме ставља се *отоз*, нешто слично оној конги која се у Србији носи у пожаревачком округу, источно од Мораве. То је подебела хартија увијена тако да јој је средина дебља а два краја завршују се врхо-

вима. Та се хартија увија мавезом (шампијом) белим, црвеним или и шареним и ушије се црвеним концем. Старије жене увек завијају отоз белом шампијом. На главу се ставља тако, да средина која је најдебља дође више чела а крајеви се на потиљку прекрете и спуштају за тим на леђа. На те се крајеве привезују мале кићанке, зване *трмке*, наизане од бисера и перла, па се ти крајеви за тим поврате и изведу преко отога више чела али тако, да ресице од марама и ивица од отога, дођу равно. Старе жене те крајеве отога везују испод браде. Отоз је нарочито лепо извезен спреда ермом или свилом а искићен стринкама (шљокицама), перлама, парам и куповним шареним иглицама. Да не би отоз спао, везује се једном мањом шампијом под брадом и та се зове *заушник* и разне је боје. (Нушић: „Косово“).

Чешљање варошанке са Косова. У вароши је мања разлика измеђ жена и девојака по оделу. Жене секу дуге зулуфе који им падају крај ушију и спуштају се готово до уста, што их јако ружи. Иначе главу намештају једнако. Косу чешљају обично један пут недељно и нарочито се чувају чешљања средом и петком, јер ће окреставити ако се тих дана чешљају. Од све косе прави се једна плетеница која се зове *коциљ* и спушта се низ леђа. На теме се меће фес а поврх феса тепелук, сребри и златом украшен, који је за фес пришивен. Фес се веже свилом шампијом да не падне. Цео тепелук је притиснут разним иглама од сребра, дукатима, цветовима и т. д. Са феса пада на чело велики дукат који се зове *дубљин*. Више овога дуката ставља се опет низа бисера поткићена урубљама и махмудијама, која се зове *илалук*. С десне стране спуште се многе низе бисера, поткићене на крајевима дукатићима, које се спуштају до испод уха. Тај се накит зове *аскија*. (Нушић: „Косово“).

ХРОНИКА

Dr. Friedrich S. Krauss, Die Volkskunde in den Jahren 1887—1902. Berichte über Neuerscheinungen. Erlangen, Fr. Junge, 1903., стр. 180, in 8°.

Вредин и особито плодни немачки писац, чувени фолклорист и одлични познавалац и пријатељ нашега народа, Др. Ф. С. Краус, обогатио је недавно немачку књижевност једним значајним делом, којем сам написао горе исписао. Оно је изашло у Bd. XVI *Romanische Forschungen*, која издаје Prof. Dr. Karl Vollmöller.

Ово је Краусово дело, као ниједно пре њега, од особитога значаја за фолклор: оно је управо *методика* њезина. Сам признати фолклорист, Др. Краус, и не излажући управо своје методе, врло критички излаже све

пословање на опсежном пољу фолклора. Расматрајући на 475 списа, Др. Краус је критички изнео рад 416 писаца, који припадају свима културним народима: посао јединствен у опширности, веома важан по значају своме!

Како се у нас, на жалост, не одржа ни онај скромни, али веома важни фолклористички часопис наш, „Караџић“, то ће ово дело Краусово бити не само добродошло нашим фолклористима, већ им је оно и од преке потребе. И ја мислим да вршим своју особиту дужност, ако на овоме месту само укажем на ово дело; име нишчево јемчи довољно за ваљаност његову, предмет је пак и сам по себи веома важан, да би се смело код нас ћутке прећи преко његове појаве.

Упуштати се у ближу оцену самога дела, био би, према томе, излишан посао. Чак и да не помињем да се стручна критика немачка веома повољно изјаснила. Ја држим да је најбољи приказ овог Краусова дела, ако овде испишем садржај његов; он сам говори најречитије о разноврсном градиву, о којем се фолклор бави. Дело је подељено у 42 одељка: I. Gesichtskreis der Volks-

kunde. II. Die Folklore und ihr Name. III. Aufgaben und Zweck der Volkskunde. IV. Nutzen der Volkskunde. V. Die Methode im allgemeinen. VI. Volkskunde und Ethnologie. VII. Volkskunde und Sprachkunde. VIII. Blutsverwandtschaft der Völker. IX. Volkskunde und Volkstum. X. Vermutungen, Beobachtungen und Erfahrungen. XI. Wert der Musealgegenstände für die Volkskunde. XII. Fata Morgana-Volkstümer. XIII. Einführungen in die Folklore. XIV. Fragebögen. XV. Bibliographie. XVI. Wort-Namen- und Bilderschriftforschungen. XVII. Musik. XVIII. Volkslieder. XIX. Sagen und Märchen. XX. Sprichwörter. XXI. Rätsel. XXII. Tiere. XXIII. Pflanzen. XXIV. Volksmedizin. XXV. Aberglauben. XXVI. Ursprung der Religion. XXXVII. Die Seele, Totenbräuche und die Wiederkehr Verstorbener. XXVIII. Sonnendienst. XXIX. Opferdienst. XXX. Hexen- und Blutglauben. XXXI. Monographien auf dem Gebiete der Glaubensforschung. XXXII. Zweifelhafte Mythen und Götter. XXXIII. Symbolismus. XXXIV. Recht und Gewalt. XXXV. Das Geschlechtsleben. XXXVI. Das Weib. XXXVII. Das Kind. XXXVIII. Sippenfest. — Hochzeitsbräuche. — Ernte, — Haus, — Acker — und Fischerbräuche. XXXIX. Feuerbereitung. XL. Ornamente und Trachten. XLI. Generelle Monographien über Folklore. XLII. Zeitschriften. — Schlusswort.

Ко је читао Крауса знаће и то како он оштро и критички приказује и разлаже ствари и дела: Др. Ф. С. Краус је строг критичар. Он у тој строгости погледа, можда, и претерује, али никад то не чини у којој рђавој намери. Његов је стил вањредан, често и песташан; језик је бистар и чист, јасан. Сви се његови списи тиме одликују, сви се лако и пријатно читају — поред све своје разноврсности.

Са хрватским књижевницима још увек на ратној ноzi, Др. Краус је веома опрезан према свему што долази из Загреба; још и више: он ничему отуда не верује! И где год му се прилика укаже, Др. Краус замеће с Хрватима кавгу.

Завршујући овај кратки приказ значајнога Краусова дела, ја ћу бити веома задовољан, ако, испуњујући тиме и своју дужност према радњи једнога одличног пријатеља српског народа, обратим пажњу наших фолклориста и етнолога на овај важни рад.

Ив.

* Проф. А. И. Јацимирски штампао је у мајском броју „Извѣстiя“ Петроградског Словен. Добротворног Друштва свој чланак „Русская благотворительность Сербiи въ XVII вѣкѣ.“ У 7. броју штампао је чланак о руском доброчинству Србима у XVI веку. —

* Петар Коњовић-Божињски, учитељ и композитор, штампао је најновије своје композиције: „Песме“ речи Ст. Бешевина, за мушки збор. Цена?; Два гласовирска комада (1. У октобру... 2. У ноћи...). Цена 2 круне; „Болно чедо“ (Змај), за алт или баритон и клавир. Цена 1 круна или динар; „Црна сукњица“ (Гашињски-Змај), за мецосопран соло, мешовит збор и оркестар. Цена 3 динара или круне.

* Радња Петра Николића (Загреб) издала је олеографску репродукцију слике „Крсно име.“ Слику је ра-

дила Госпођа Б. Вукановићка из Београда. „Крсно име“ је у величини (без оквира) 63×53 см. Цена је 28 круна.

* Југословенска Академија у Загребу издала је „Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272.“ Уредници су овог опсежног дела Богитић и К. Јиречек.

* Дон Е. В. Вузио штампао је у Бечу (Mechticharisten Buchdruckerei) своје дело „Der Spiegel Dalmatiens und die Zukunft Oesterreichs.“ —

* У издању Српске Дубровачке Штампарије штампана је Вицко Матов Трипковић (Поднополеки) слике из бокешког народног живота „Jz renesanse.“ —

* У радничкој југословенској штампарии „Prosvjeta“ (Пешта) угледала је света расправа д-ра Фрање Поточњака „Pogledi na klerikalizam u Hrvatskoj.“

* Бернардо Сеебер, књиџар издавач у Фиренци, штампао је нову књигу Бартоломеа Митровића „Studi sulla letteratura serbo-croata.“ —

* Проф. М. Миловановић штампао је књигу „Философија и наука у идеалном развиту своме.“ Књига је у облику велике 8°, има 196 стр. Цена 1.50 динара. —

* „Живот и књижевни рад Никанора Грујића“ наслов је књиџици Ђ. Магарашевића, која је штампана пре кратког времена у Загребу.

* У Дубровнику је штампан „Шематизам православне епархије Вококторске, Дубровачке и Спичанске за год. 1904.“ —

* После штампаног другог дела (1903. г.) сада је штампао проф. М. Јовановић (Нови Сад) и први део свога превода „Историја Угарске.“ Превод је са мађарског а писци су Л. Бароти и Д. Чапки. —

* За Летопис Матице Српске примљен је рукопис Радослава М. Грујића „Како се поступало са српским молбама на двору Ђесара австријског последње године живота патријарха Арсенија Чарнојевића.“ — На оцену су дати рукописи: „Разне пјесме“; „Кад и од чега је Стјепан Вукчић добио титулу Херцег од Св. Саве?“, „Оглас Вукова Рјечника у Laibacher Wochenblatt год. 1818.“ — На расписане награде стигли су и већ су дати на оцену рукописи: „Тринаеста школа“ драма; „Света освета“ драма; „Раја устаје,“ драма; „Незнани гост,“ драма; „Роснија“, приповетка; „Сањарије“, новела. —

* На енглеском језику штампан је пре кратког времена путопис: „The Balkans from within.“ Књигу је написао Reginald Wyon, а штампао га (8°, стр. 445, са 150 слика) James Finch & Ltd. (London, 33 Paternoster row).

* Изложбени Одбор Великошколске Омладине у Београду има част позвати г. г. уметнике на конкурс за израду споменице, која ће се давати суделовачима на I Југословенској Уметничкој Изложби у Београду. Услови су: 1. Сви југословенски уметници имају права на израду скице. 2. Споменица ће бити кована у облику новца, а у величини од 60 м. м. у пречнику. На лицу (avers) треба да буде представљена идеја зближења Југословена под егидом уметности, а са натписом: I. Југословенска Уметничка Изложба у Београду 1904. На наличју (revers) треба да буде представљена идеја устанка српског народа — рађање Србије, а са натписом: У спомен стогодишњице српског устанка Великошколска омладина суделовачу. 3. Скице морају бити пластичне — пртежи се неће узимати у оцену — и по могућству што детаљније изведене. 4. Оцене скица повериће се оном истом оценивачком суду (jury), који ће се образовати за откуп и

награду изложених дела, као што је то речено у прогласу овога Изложбеног Одбора. 5. Све скице, награђене и не-награђене, које буду до означеног рока припеле Изложбеном Одбору, биће изложене на I. Југослов. Уметничкој Изложби у Београду. 6. Награде има три. I. награда је у суми од хиљаду (1000) динара и она обвезује дотичног уметника да у што краћем року изради и дефинитиван рад који ће се моћи одмах репродуковати. Време за дефинитивну израду скице не сме бити дуже од два месеца. II. награда је у суми од триста (300) дин. и III. награда од двеста (200) дин. 7. Крајњи је рок за подношење скица 1/14. септембар 1904. 8. Скице ваља слати на адресу: Изложбени Одбор Великошколске Омладине у Београду. Конкурсе је тајан. Свака скица ваља да буде обележена нарочитим знаком (односно мото), а исти знак носиће на себи и коверат у коме ће бити назначено име и адреса уметникова.

* Проф. М. К. Драгутиновић јавља да је већ готова његова ручна књига за пети разред гимназије: „Изучавање српске књижевности“. Садржина је: Увод у књижевност и у песништво. Главне особине стила и метра. Српско народно песништво у прегледу. —

* Д-р Коста Петковић, судија у Ваљеву, штампао је нову књигу „Скице из суда“. Књизи је цена 1 динар. а може се добити код писца у Ваљеву. —

* У свечаним седицама Матице Српске говориће: д-р Милан Савић у спомен † Јовану Јовановићу Змају и † Д-ру Илији Вучетићу; Тих. Остојић у спомен † Петру Марковићу; председник А. Хаџић у спомен † Мавру Јокају. —

* Два руска светогорска калуђера преводе на руски језик награђено дело И. Иванића „Из црквене повеснице Срба у Турској у XVIII и XIX веку.“ —

* 29., 30. и 31. о. м. одржан је у Врању девети конгрес Земљорадничких Задруга у Србији. Предавања су била: „Мисли о фонду за пензије земљорадничке,“ од Јована Жујовића; „О сељачком хлебу и задружним пенима,“ од Д-ра М. Јовановића-Батута; „О задружном облику, познатом под именом заједничке набавке намирница и установама за то,“ од Милића Ј. Радовановића; „О рационалном свиларству,“ од Вој. Т. Катунца; „Задружни дух и живот наших задругара,“ од Милана Љ. Поповића; „О земљишним (баштенским) књигама,“ од Драгољуба М. Јоксимовића; „Сељаци спекуланти,“ од Сретена Динића; „Окружни и обласни савези,“ од Славољуба Панића. —

* Пахомије Николајевић, протосинђел из Чајнича (Босна) покљонио је друштву „Просвета“ сав свој иметак у вредности 22.000 круна, и то 19.918 круна у готовини, а остатак у разним стварима. Нека је честитом старини и овим путем исказана свесрпска захвалност. —

* Раније објављене „Бачке Новине“ неће излазити, јер и Професорско Друштво намерава покренути лист за омладину средњих школа. —

* Одбор задужбине Васе и Николе Браће Радојковића расписују стечај за израду теме: „Српска извозна трговина од 1893. до 1903. године; узроци њезина напредовања и застоја; шта ваља радити за њен напредак.“ Посматрање треба да буде са гледишта практичне трговине. Рукописи се примају до 1. априла 1905. г. Награда је 500 динара, а предаће се о Видов-дану те године. Спис остаје својина писца који је дужан да дело штампа са додатком натписа: „Награђен наградом Васе и Николе Браће Радојковића.“ —

* Телефонска линија која је подигнута између Беча и Инзбрука (дуга 600 Км.) прва је на аустријском земљишту која је изведена према проналасцима Србина Мише Пупина, професора у Њујоршком универзитету. Немачка је до сада подигла неколико таквих линија, а за најкраће време предаће саобраћају и линију Хамбург-Кенигсберг (932 Км.) подигнуту по истом систему. —

* Адела Милчиновићева штампала је у Загребу своју брошуру „Наше женске школе и како нам користе.“ Књижарска је цена 70 хелера, а може се добити у комисионалној књижари „Балкан“ (Загреб, Франкопанова ул. 1).

* Божидар Никашиновић написао је и штампао књигу „Аустро-угарска политика на Балкану и у Краљевини Србији.“ Цена је 1 динар (круна). —

* Миладин П. Љујић, учитељ и заступник управитеља завода за образовање глуво-неме деце, израдио је „Извештај за 1903.—4. годину.“ Издавалац је Друштво Краљ Дечански. —

* Италијански лист *Antologia Italiana* донео је у броју од 16. августа о. г. превод приповетке Л. Лазаревића „На бунару.“ Приповетку је превела Госпођица Умберта Грифини, сарадница нашег листа.

* 12. о. м. одржан је у Земуну трећи конгрес српских и хрватских пчелара. Председник је био проф. Ј. Живановић. Прочитана су и ова предавања: 1. „Инстинкт и интелигенција у пчела“ (Ј. Живановић); 2. „О изједначавању кошница“ (Борђе Коларевић); 3. „Трулеж легла“ (К. Вреза); 4. „На што да пазе пчелар при размножавању кошница“ (Мата Вохаљски). —

* Од 1. септембра о. г. почеће излазити у Београду „Дом и школа“, лист за васпитање школске омладине, који ће уређивати г. д-р Миливоје Јовановић, професор, уз сарадњу г. г. д-ра Свет. Марковића, школ. лекара, Мирка Поповића и Луке Зриња, професора. Лист ће излазити дванут месечно. —

* Љубо Н. Влаић превео је на српски расправу Вит. Брунели-ја и штампао је под натписом „Historičko objašnjenje stihova 140—142 Raja XIX. Danteove Božanstvene Komediје.“ — Брунели (како реферује Задарски „Српски Глас“) тумачећи стихове: ... *quel di Rascia — Che male aggiusta 'l conio di Vinezia*“ долази до овог закључка: а) да је онај српски краљ, којег Данте спомиње, Стефан Драгутин Дечански; б) да се *aggiustare* има без сумње претпоставити глаголу *vedere*, те да значи удесити, исправити, имитовати; в) да реч *kaluи* овде значи *тум*; г) да адверб *male* означаје рђав успех у материјалном израђивању неких новача у неким местима Србије; д) да новач индивидуализује краљ, иначе онакога, пошто се одметнуо од оца којему је одузео престо и живот; е) да су најстарији коментатори Божанствене Комедије много тачније ово објаснили, него ли каснији, нарочито модерни. —

* Јован Максимовић, учитељ у Београду, штампао је свој извештај са светске изложбе у Паризу „Основна настава крајем XIX века.“ Цена је књизи 1.50 дин., а поруџбине прима и извршује само писца. —

* Изашао је и последњи свезак (год. III, 12) дела „Знаменити Срби XIX века.“ У њему се ови ликови: Краљ Милан I, Митрополит Теодосије, Сердар Јоле Пилетић, Д-р Никола Крстић, Змај Јован Јовановић и генерал Борђе Стратимировић. —

* Уредништво „Ратника“ издало је карту јужне Манџурије (у размери 1:1,500.000). Карта је по нај-

новијим подацима израђена у топографском одељењу Главног Ђенералштаба. Цена је 1 динар или 1 круна. Може се добити у свима књижарама, а главну продају врши књижара Свет. Б. Цвијановића (Београд, Кнез Михаилова ул. бр. 15.). —

* Уредништво „Омладинског Гласника“ наумило је издати књигу универзитетског професора Жила Пејота „Образовање воље“. Ово ће бити прва књига „Омладинске књижице“. Књига ће изнети око 20 табака величине 15 + 24 см., а цена ће јој бити, у платненом повезу, 2 круне 60 пот. Преплату прима Српска Манастирска Штампарија (Ср. Карловци).

* Д-р Лујо В. Адамовић штампао је своју полемичну брошуру „Одговор г. Жив. Јуришићу.“ В. 8°, стр. 8. —

* Никола Т. Јанковић, Милорад Ј. Илић, М. М. Ускоковић, Невесињски, Брана, Мих. Сретеновић и Пера Јовановић штампали су, у корист Саве Јовановића, књигу „Приповетке.“ Сваки је од њих написао по једну приповетку, а све скупа изнеле су књигу, у 8°, од 64 стр. Књига се може добити у свима књижарама и у трговини г. Вујичића, трговца. Цена је 1 динар. —

* По одборском извештају, читаном на годишњој скупштини, српско босанско-херцеговачко друштво „Просвјета“ дало је у прошлој школској години стипендија: у великим школама 33 са 18,390 кр., у гимназијама и реалкама 42 са 6.725 кр., у средњој техничкој школи 5 са 905 кр., у учитељским школама 22 са 6914 кр., у трговачким школама 4 са 750 кр., у вишим девојачким школама 13 са 1750 кр., и 2 у занатлијској школи са 240 кр. У свему 121 стипендија са 35.674 кр. Изванредних помоћи било је 3606 кр., у шегрте послато 66 деце са помоћи од 1882 кр., једном шегрту дато је помоћи 60 кр., да иде у Беч да се усаврши. Тако је у свему издато на стипендије и помоћи 41.222 кр. Осим тога друштво је имало 5000 кр. осталих трошкова, те је било свега расхода у прошлој школској год. 46.222 кр. Осим тога су дали прилоге друштвени добротвори: Јованка Фуфић из Травника 20.000 кр. и Пахомије Николајевић, протосинђел из Чајнича, 20.000 кр. Читав друштвени капитал износи сада у готову 92.000 кр., а уз то има још 2 куће у Сарајеву у вредности од 30.000 кр., то је свега 122.000 круна. —

* Свештеник Александар Живановић одштампао је из „Источника“ у Сарајеву: „Проповиједи и ексхорте на недјељна јеванђеља преко цијеле године са диспозицијама мисли тих јеванђеља.“ 8°, стр. 274. Цијена 3.50 кр. —

* Из „Вогословског Гласника“ (Ср. Карловци) одштампао је Вељко Миросављевић своју расправу „О Св. Василију Великом.“ 8°, стр. 55, цена?

* Тома А. Братић одштампао је из „Гласника земаљског музеја у Босни и Херцеговини“ своје прилоге „Пабирци из народне медицине у Херцеговини.“ В. 8°, стр. 28, цена?

* Из Новосадске „Заставе“ одштампан је путонис „С пута кроз српски југ.“ Писац је Мита Ђорђевић.

* 28. о. м. одржана је главна скупштина Матице Српске. За председника поново је једногласно изабран г. Антоније Хаџић, за потпредседника г. Павле Гостовић, за фискала Стеван Малешевић. — У књижевно одељење изабрани су г. г. Глигорије Лазић, Јован Живојновић и д-р Владимир Димитријевић.

Српска Краљевска Академија. Јован Скерлић, доктор књижевности, доцент Велике Школе: *Јаков Игњатовић*, књижевна студија. Београд, Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. В. 8°, стр. 220. Цена 3 динара. —

Српска Краљевска Академија: *Србија и српски покрет у јужној Угарској 1848. и 1849.*, од Драг. М. Павловића. Награђено из Задужбине Д-ра Љуб. Радивојевића. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1904. — В. 8°, стр. 180. Цена 2 динара.

Глас Српске Краљевске Академије LXVII, први разред, 26. Садржај: 1. Примедбе о интегралима диференцијалних једначина првога реда, од Д-р Мих. Петровића; 2. Потенција отпора, од проф. Косте Стојановића; 3. О неким тригонометриским идентичностима, од Д-р Б. Гавриловића; 4. О утицају нетачних података на резултате квантитативних хемијских анализа, од Д-р Мих. Петровића; 5. Прилози за познавање српске фауне, од Д-р Жив. М. Ђорђевића; 6. О условима интегритета извесне балистичке једначине, од проф. Косте Стојановића; 7. Балканска, алпјска и карпатска глацијација, од Д-р Ј. Цвијића. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1903. — В. 8°, стр. 227. Цена 2 динара. —

Српска Краљевска Академија. *Годишњак*, XVII, 1903. Београд, штампано у Државној Штампарији, 1904. — М. 8°, стр. 489.

Три приповетке (Идејал — Дим у дим — Мица и Микица) од Стевана Сремца. Прештампано из „Бранкова Кола“ за годину 1904. — Ср. Карловци, Издање „Бранкова Кола“ 1904. Српска Манастирска Штампарија. — В. 8°, стр. 109. Цена 1 динар. —

Војничка Књижница. *Златна Књига*. I. Из првог устанка. Штампарија „Доситије Обрадовић“ — Београд, 1904. 16°, стр. 77. Цена?

Подстапи и разлози за сиоменик Ђорђу и Милошу, од Марка Стојановића, адвоката. Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — 8°, стр. 90. Цена?

Д-р Миленко Матерни: *Мајка и одојче*, за младе матере. Са 17 слика. Београд, Електрична штампарија С. Хоровица, 1904. — 8°, стр. 184. Цена 1 динар. —

1. Дилетантке 1. *Сретан иастир*, мелодрама у два призора, донекле по замисли и грађи г. Ј. Екслера, члана Новосадског певачког друштва „Невена“, за дилетански приказ извео Јован Живојновић. Одштампано из „Женског Света“ 1904. бр. 8. — У Новом Саду, Парна штампарија Ђорђа Ивковића, 1904. — 8°, стр. 16. Цена 25 потура. —

Младен Ј. Шевковић: *Развиће Телеграфа*. Кратак историјски преглед. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“. — 8°, стр. 22. Цена 0-30 дин. —

Тридесетгодишње угодне и неугодне успомене (1854.—1884.). Прибележио Лука Јоцић. Нови Сад, Штампарија деоничарског друштва „Браника“, 1904. — В. 8°, стр. 139. Цена?

Владоје С. Југовић: *Цртежи*. I. Цијена 50 потура. Нови Сад, штампарија српске књијаре Браће М. Поповића, 1904. — В. 8°, стр. 33.

Мала Библиотека. Број XII, година VI, 1904. Стеван Сремац: *Лексик-орија*, приповетка. Цијена 30 потура — (40 пара дин.). У Мостару, 1904. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 55.

Мала Библиотека. Број XIII, XIV, год. VI, 1904. Камил Дебан: *Преирека*, с француског превео Влад. Т. Спасојевић. Цијена 60 потура — (80 пара дин.). У Мостару, 1904. Штампарско-умјетнички Завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 198.

Хришћанска Књијница. *Крсно име*. Бр. 10. Загреб, 1904. Штампарија Миле Маравића. — 16°, страна 16. Цијена 4 потуре. —

Или „старо партизанство“ или „нова ера“? Штудија за оне, који желе својој отаџбини сретнију будућност, од А. Ш. Цена пола динара. Ниш, Штампарија и књијара Ђорђа Мунца, 1904. — 8°, стр. 25. —

Извештај Српске Велике Гимназије Карловачке за школску годину 1903.—4. Књига LII, година XLV. У Ср. Карловцима, Српска Манастирска Штампарија, 1904. — В. 8°, стр. 130. (Прилози: Реч у спомен стогодишњице од смрти Димитрија Анастасијевића, од катихете Ивана Маширевића; Говор директора В. Вујића; Реч преч. г. ректора Богословије Јована Вучковића на гробу Сабовљеву; Пред ликом Димитрија Анастасијевића Сабова, од М. Б.; Говор професора Ђ. Магарашевића; Прве српске новине и оснивање Карловачке Гимназије, од Р. Врх.; De compositione secundi et tertii Ciceronis librorum de legibus, од Г. Лазића.) —

Негоје, српско државно наслеђе, и одговор опуномоћеном адвокатском посреднику г. Драг. К. Протићу и консорц. Не изговор него паре на среду! Са сликом пов. Велимира Мих. Теодоровића, од Андре Милосављевића. Пожаревац, штампано у штампарији Ђорђа Наумовића, 1904. — 8°, стр. 216. Цена 0.60 дин. —

Претплатницима и читаоцима Нове Искре

Још један број па ће се завршити овогодишња трећа четврт „Нове Искре“. Обраћамо се свима дужницима, и онима из прошлих и свима из ове године, да дуг свој одмах измирују, јер поред тога што наш лист, осим претплате, нема никаквих других извора за своје одржавање, — дуг нашим повереницима већ прети опстанку „Нове Искре“! Да бисмо избегли евентуалне неприлике, обраћамо се свима дужницима са молбом да своја дуговања (која су, укупно узета, већа од дуга „Нове Искре“) одмах измирују, јер ћемо, поред јавних опомена у листу, тражити наплату и судским путем.

Молимо, да ово нико не прими као узалудну претњу власништва „Нове Искре“, јер прилике, у којима се лист налази, императивно захтевају ованве кораке.

Без претплатничког одужења нема листу опстанка, а дође ли да „Нова Искра“ доиста престане једино са претплатничке несавесности — такве ћемо несавеснике и јавно и судски жигосати.

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Трубач Лука, из прича једнога редова, од Милоша П. Ђирковића.

Над једним гробом, песма Милутина Јовановића.

Ариман се свети. Жеромски. С пољског превела Руџа Д-ра А. Винавера.

Пијанство, песма Dis.

Књижевност-уметничко новине и прилике у Словенаца, приказује проф. Рајко Перушек. Љубљана.

Црквица, песма Симе Шобајића.

На Косову, из путничке белешнице, од Гр. Божовића.

Оздрављење, Georg Freiherr von Ompteda, с немачког превео Ч.

Теби коју не знам, песма Борског.

Наша литерарна критика, од П. Ј. Одавића.

Од севдаха, песма Влад. Ђоровића.

Листићи: Амајлије (из туђег пија), превео О. — Развалине, од М. М. Ускоковића. — Један борац, Ст. С. Н—ћеве.

— Анђелова љубав (Франц Грилпарцер), С. Д. Мијалковић. — Враћам ти се друга. Ти. Твоје име, од Влад. Станијировића.

Утопљено звоно, драмска бајка у пет чинова, написао Герхарт Хауптман, превео Р. Ј. Одавић (наставак).

Уз наше слике.

Хроника: (Књижевност, Разно, Библиографија).

СЛИКЕ: Прво сејање. — Моја љубав. — Мачкица. — Патријархон престо. — Богословски семинар у Срем. Карловцима. — Српски народно-црквени сабор. — Развалине цркве Св. Јована. — Чешљање сељанке са Косова. — Чешљање варшавке са Косова.